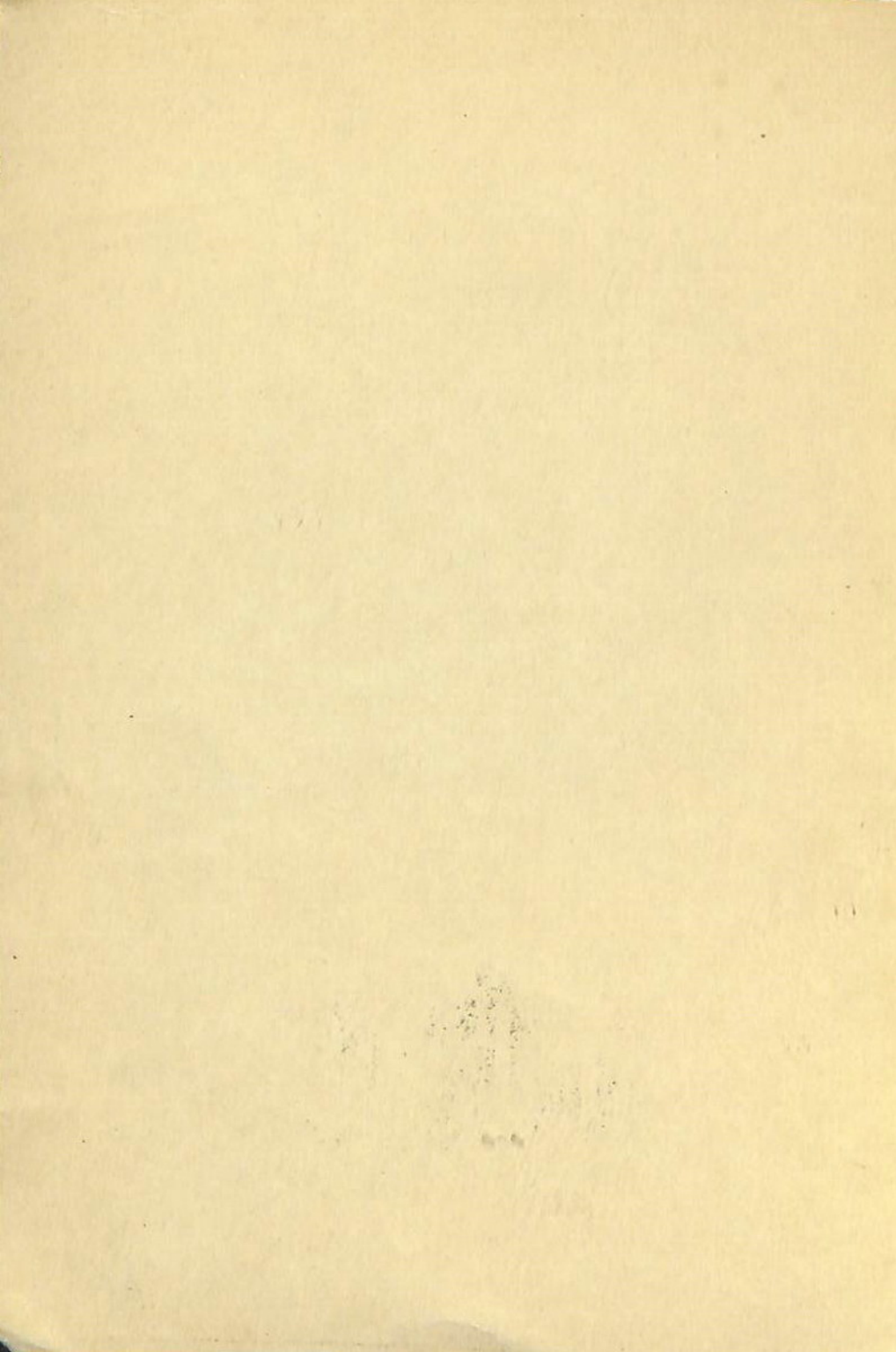
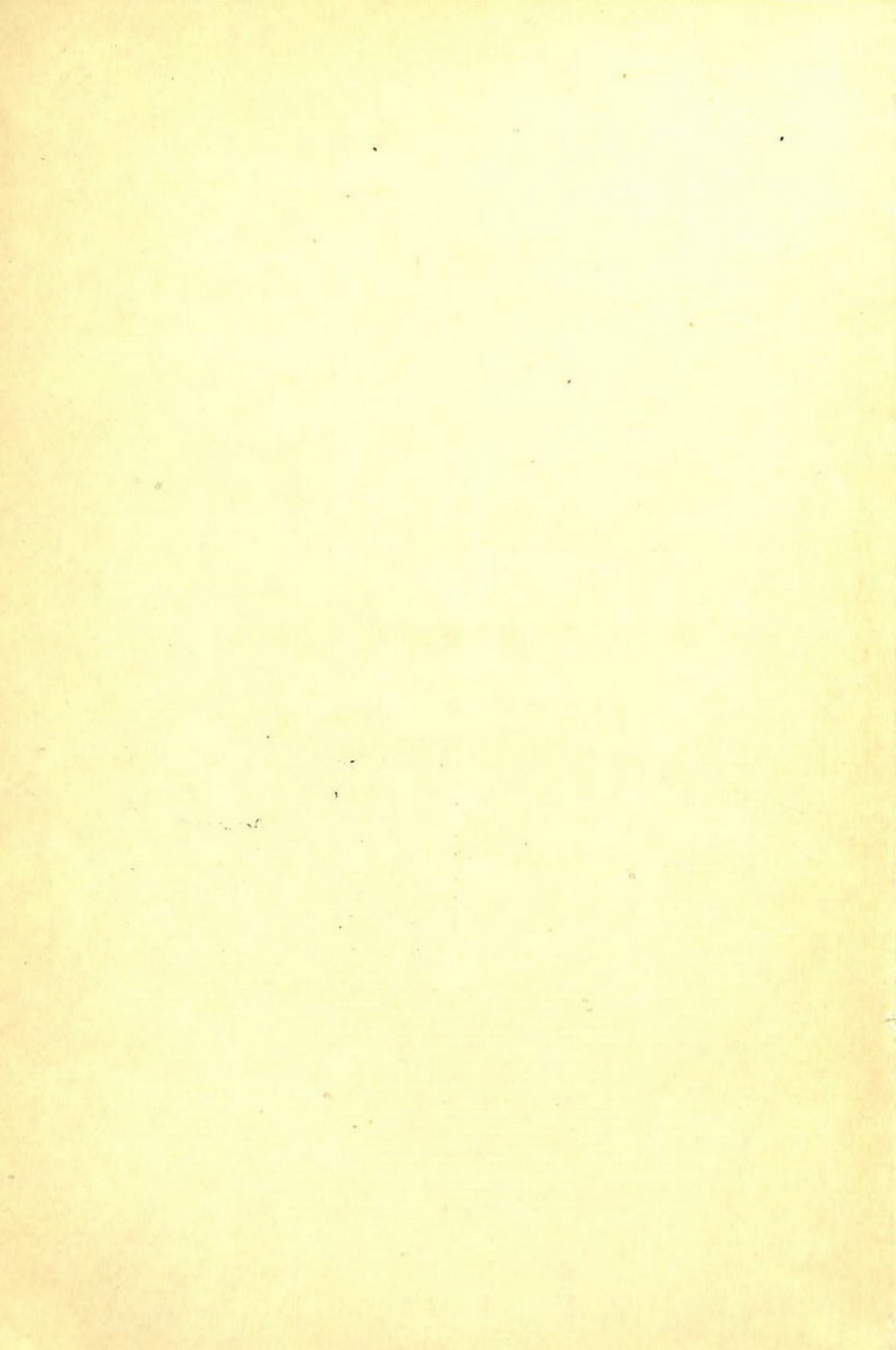

ԲԻՎԱՆԿ ԶԵՔԻԾԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ
ՄԵՐՆ Է ՀԻՄԱ

Հարգելի

Ար. Արզումանյան

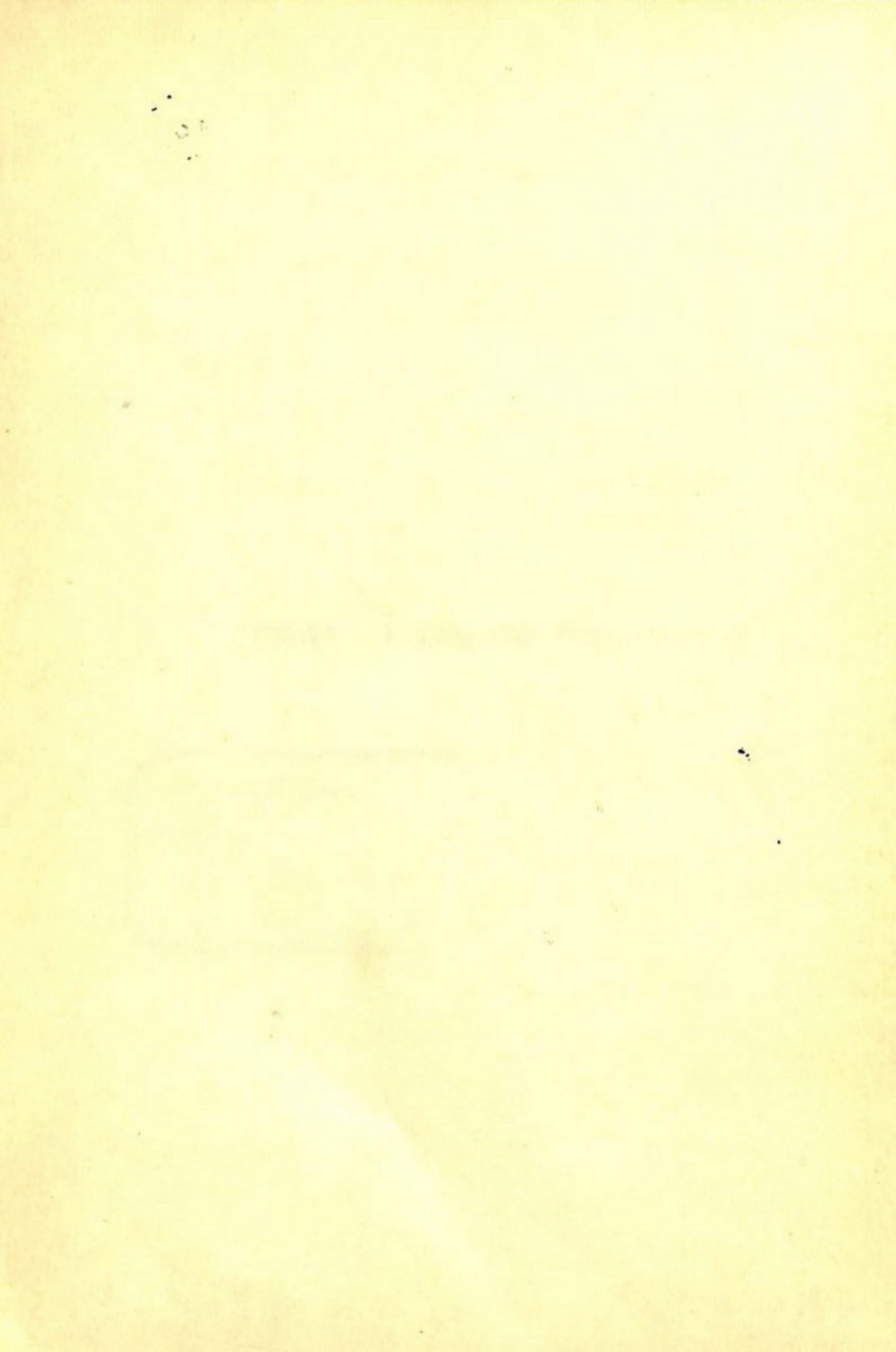
Հասցե (Հայ-Տիպ)

Քահանայ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐՆ Է ՀԻՄԱ

13 Զ. 953 Արզումանյան

✓

ԲԻԻԶԱՆԴ ԶԷՔԻՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐՆ Է ՀԻՄԱ

707
200

200
9951

Դանիրե
1948

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՆԵՌԱԻՈՐ...

Հազար ինը հարիւր քառասունութ թուին սո-
վորական օր մը Յունիսի, երկրի վրայ կ'ապրիմ՝ բա-
նաստեղծ մ'անծանօթ:

Անձկութիւններով նիւթական, միշտ զրկուած շը-
քեղանքէն աշխարհիկ, կ'երգեմ գաղափարը բիւր ձեւ-
րովը գեղեցիկին:

Սերտած եմ գիրքեր՝ բանաստեղծներու դասական,
մեծ վարպետներ արուեստի և տեսլապաշտ մարգարէ-
ներն իտէալին, որոնց կը նայիմ տառապանքիս ընդմէ-
ջէն ու կը լեցուիմ երկիւղած:

Հազար ինը հարիւր քառասունութ թուին, օրն
այս Յունիսի, ես՝ բանաստեղծ մ'անծանօթ, անտեսելով
կանոնները տաղաչափութեան և դասական տարազները
հանդիսաւոր, կ'երգեմ արձակ կշռոյթներ անհաւասար:

Դարերն ամէն կշռոյթ ունին ինքնատիպ, ձեռ յե-
ղաշրջումներ ոճապաշտ: Թրթռացումներն անոր պէտք է
լսուին երկերուն մէջ կենդանի:

Արուեստս, գպրոցէն վտարուած մանուկ ապստամբ,
կը փնտռէ նոր հուներ գոյութեան, արտայայտութեան
կերպեր տրոփուն:

Պիտի հասնի՞ն երբերս տեղութեան ընդմէջէն,
գեղարուեստի բարձրութեան:

Երբ ներկայանան երբերս այս սակաւ ատենին
առջև ժամանակին, քննադատն այս մեծ պիտի ըսէ վը-
ճիւռն իր անդարձ:

Դուցէ այն ատեն պիտի չըլլամ ես: Բայց դուն,
ընթերցո՛ղ հեռաւոր, եթէ պատգամս հասնի քեզի ժամա-
նակին ընդմէջէն, նման օր մը Յունիսի, պիտի գիտնաս
թէ ի՛նչպէս ապրեցայ ես՝ բանաստեղծ մ'անծանօթ, հա-
զար ինը հարիւր քառասունութ թուին:

W O R U . . .

« Թոյլ տուէք ձեզ ողբերգեամ՝ գեղեցկութեան դաշոյնին
Բիւր հարուածներն հոգւոյս մէջ... »

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԶԱԽԿԻՆ ԴԱՐՁԸ

Մայրը՝ հագած զգետներն իր տօնական, կը
սպասէ զաւկի դարձին:

Ահա կուգայ Վերջապէս:

Ի՞նչքան լոյս կայ դէմքին վրայ:

Մօր աչքերը արտասուքով կը շողան:

Կ'երկարէ թևերը մութին մէջ ու կը հծծէ՝

“Զաւա՞հս...”

Օ՛, ոչ, կ'երազէ խեղճ մայրը:

Գիշերն իջաւ հանդարտ. գիւղը լռեց ու քուն
մտաւ:

Հովիտին մէջ երգեցին ծղրիթները:

Ու զաւակը դեռ չեկաւ...

Կէս գիշերին դրան առջև կառք մը կեցաւ:
Պառաւը քունին մէջէն լսեց ցանկին բացուիլը
ու քայլերը, որ բաւիղին վրայ հնչեցին աւելի
յստակ, աւելի ուժգին:
Աչքերը չկրցաւ բանալ. յոգնած էր այլեւս:
Միայն մըմնջեց՝
«Դո՞ւն ես, դաւա՛կս»:
Միւսը չսղատասխանեց:
Մահն էր անիկա...

1936

ՅԵՐԵԿՈՒԱՆ ԼՈՅՍԻՆ ՄԷՋ

Պիտի ըսէի դարուս մարդոց, որ կը զգամ երջանու
կութիւնը ասորելուն:

Անոնք պիտի հարցնէին.

«Ո՞րն է երջանկութիւնը ասորելուն»:

Ու ես պիտի չկարենայի բացատրել:

Պիտի ըսէի՝ իմ մէջ ոչ գաղտնի թրթռացում մը
կայ: Տեւելու և ասորելու տենդ մը տրոփուն:

Պիտի ըսէի՝ երջանկութիւն է ծնիլ, ասորիլ և
սիրել:

Մարդիկ պիտի չզարմանային:

Անոնք պիտի սպասէին, որ ըսեմ նոր բան մը,
խորհուրդ մը չհասկցուած:

Եւ այդ խորհուրդը ես կը դղամ շատ սովորական,
խմ մէջս, շուրջս, ցերեկուան լսյսին մէջ:

Եւ երջանկութիւնս կը տառապեցնէ՝ դիտ, սրով-
հետեւ ես չեմ կրնար բաժնել զայն:

Եւ մարդիկ պիտի քաղեն՝ իրարու երջանկութեան
անհաղորդ:

1941

ԲԱՐԵԿԱՄՍ ՑԱՒ ՈՒՆԷՐ

Պարտէզիս ծառերը երկնքի սաճմաններուն կը
դպչին:

Անոնց շուքին տակ ես իմ կեանքս կ'ազդեմ:

Եկուր պարտէզս, բարեկամ:

Գիտեմ, որ ցաւ ունիս: Անոր համար կը կանչեմ
քեզ:

Մի իմ արական խօսքեր պիտի չըսեմ:

Միայն երբ աչքերդ ուղեն կայուն կէտի մը կառ
չիլ տիեզերքին մէջ, նայուածքս պիտի յառի
վրայ:

Եկուր պարտէզս, բարեկամ:

Խօսինք առօրեայ բաներու մասին:

Քու առողջութեանդ և իմ, ընտանիքիդ՝ եթէ ու
նիս, կեանքի և մահուան մասին:

Յեռոյ երկննանք խոտին վրայ և լսենք հովը
տերևներուն մէջ:

Դիտենք ճերմակ ափսերուն անցքը երկնքին
վրայ և մտածենք անցնող բաներու մասին:

Լսենք հովը տերևներուն մէջ և դուն պիտի
լեցուիս բարութեամբ:

Եւ շնորհակալ պիտի ըլլաս ինծի բաժակ մը
ջուրին և ծառերուն հովանիին համար:

Շնորհակալ պիտի ըլլաս Աստուծոյ, քեզի շնորհ
հաճ կեանքին համար:

Եւ պիտի մեկնիս անդորրած, սրտհեռեւ բաժակ
մը ջուր, քիչ մը երկինք, քանի մը քաղցր խօսք
կը թեթեւցեն սլաքբարը կեանքին:

Եկուր պարտէզս, բարեկամ:

1942

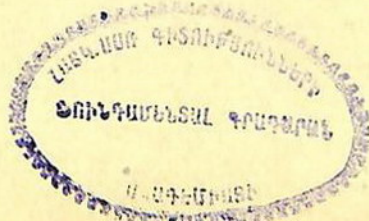
2407
1966

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄՍ

Կարմիր դէմք մը, աչքեր իրենց ծիրին մէջ
անհանդիստ, ոլորուն մազեր:

Արարած մը փոքրիկ, որ կը շարժի այս լայն
երկրագունդին վրայ իր փոքրիկ աչքերով ու կը
լեցնէ մեր կեանքերը՝ ձայնով ու քաղցրութեամբ:

Ձայները դադրած են հիմա ու քաղցրու-
թիւնը տառին ետին սևեր հագած է: Լուսթիւ-
նը սրտերուն փարած կապարէ ճանկ է և ժամա-
նակը կը քաշկռտէ իր կաղ ոտքերը երկնքի հին-
ցած ճամբաներուն վրայ: Մէկը կ'արտասուէ: Ա-
յսոր արտասուքը տիեզերքի անչափելիութեան
մէջ մօր մը վշտին անչափելիութիւնն է:

Փոքրիկ արարած մը կը մեկնի այս աշխարհէն, մինակ, իր փոքրիկ սաքերով, ու անոր ստուերը՝ հսկայ ու երկար, կը ծածկէ մեր աշխարհները ախրութեամբ ու ցուրտով:

Այլեւ գիշերները անլսյա են ու ցերեկները յուսահատօրէն երկար, Այլեւ կեանքը իր աչքերը կ'սրահցուցած է:

Բայց իր ձայնը դեռ կը հնչէ մեր ախանջներուն մէջ: Իր աղօաներուն ձերմակ ժպիտը, դուռը զարնելու իր յատուկ ձեւը, աշխարհը ծաղրող իր քրքիջը՝ Հոն են, մեր շուրջը, մեզի հետ:

Կարմիր գէմք մը, փոքրիկ սաքեր, զսյգ մը անհանգիստ աչքեր կը կաղմեն մեր կեանքը:

1942

ԱՐԵՒՈՒՆ ՏԱԿ

Մարդը կը քաղէր կէսօրուայ արևուն տակ,
Հողը չերտ առ չերտ կը փչրուէր ու ծառերը
անշարժ էին:

Թաւառաներուն տակ առուն կը հոսէր ու կ'երգէր:
Մարաւ էր ճամբորդը:

Կը լսէր ջուրին ձայնը թաւառաներուն տակ ու
չէր գտներ զայն:

Աստուած վերէն կը զարմանար:

« Ինչո՞ւ մարդիկ չեն կրնար գտնել ինչ որ կը
փնտռեն ու ծարաւ են միշտ »:

Մարդը յուսահատ աչքերը երկինք դարձուց:

Աստուած անոր հայեցաւ:

Կայր էր մարդը:

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ

Այս առաւօտ արթնցայ, նայեցայ լոյսին և ըսի.
— Դեռ ի՞նչքան օրեր պիտի ապրիմ երկրաւ
դունդին վրայ:

Եւ զգացի անհուն երջանկութիւնը լինելիութեանս:

Եւ երկնքի կապոյտը, հովը, լոյսը, մարդիկ աւել
լի գեղեցիկ թուեցան:

Երջանկութիւն է, ըսի, այս բոլորը վայելել:

Պիտի ուղէի հազար անգամ ծնիլ այս երկազունը
դին վրայ, հազար անգամ նոյն դոյութիւնն
ապրիլ:

Յետոյ մտածեցի, թէ տառապած եմ ես:

Եւ մտածեցի, որ եթէ չտառապէի, պիտի չկարեւ
նայի այս բոլորը զգալ:

Եւ մէկէն հպարտ զգացի տառապանքիս համար:

1942

Կ Ե Ա Ն Ք

Գառներ՝ մարդերուն մէջ, երկնի կապոյտ, արեւ,
կանաչ:

Մայրական սիրոյ աղբիւր:

Աթոռ մը՝ օճախին դիմաց ու դիրք մը՝ ծունկերու
վրայ:

Երազե՛լ, երազե՛լ:

Մսի ջերմութիւն, դադադողի նայուածքներ,
սրտի տրտի, ցած խօսքեր ու երդումներ:

Բանաստեղծութի՛ւն:

Տակաւ կուտակուող ամպեր:

Մոլեգնութիւն, կիրք, քրտինք, տառապանք:

Մեծ խոյանքներ, մեծ երազներ,
Յուսախաբութիւն:
Փոթորիկէն վերջ արեւ, փրկատիայութիւն:
Սփտիանք, դեղնած տերեւներ:
Դիչ մը ժպիտ, քիչ մը արցունք:
Յուրա, մութի վախ:
Երգեր, որ կը մոռցուին, լսյսեր՝ որ կը մարին:
Գիշեր:
Վերջ:
Զանդեր ու արցունքներ:
Ա. փ. մը հող ու խաչ...

1936

ԿԵԱՆՔԸ ԿԸ ԲԱԽԷ ԴՈՒՌՍ

Կեանքը կը բախէ զուռս:
Կ'ուռնկնդրեմ միաչափ այս արտփիւնին, որ զիս
արեւուն հաճոյքին կը կանչէ:
Պէտք է աճապարեմ բանալ զուռը:
Բայց ծանր, շոյող զգացում մը կայ մարմնիս մէջ
և այս միօրինակ կանչը դրանս վրայ քաղցր է:
Գիտեմ, որ զարնելէն յոգնած՝ կրնայ պատգամա-
րեւն այս արեւուն մեկնիլ յանկարծ:
Բայց կը զգամ, չեմ գիտեր ի՛նչպէս, որ ան դեռ
երկա՛ր, երկա՛ր պիտի բախէ զուռս և ես լսեմ
անոր այս շոյող զինովութեան մէջ:

1944

ԱՌԱԳԱՍՏՆԵՐՍ ԾԱԼԱԾ

Ես այլևս նաև երս պիտի չուզար՝ եմ աշխարհի
հի չորս ծագերուն:

Այլևս անոնց ճերմակ առագաստները պիտի չդառնան
Հնդկաստանի մարգրիտներով և Արարիոյ համեմներով
բեռնաւոր:

Անոնք աւաղին մէջ խրած՝ պիտի իրենց անցեալը
որոճան:

Ժամանակը պիտի չզգամ, որովհետեւ շահեր չունիմ
այլևս կեանքին մէջ:

Ծովուն յաւիտեանական ձայնը պիտի ունկնդրեմ:
Պիտի նայիմ ծովուն խաղաղ, կարօտով, ոչ ցաւազին
տարիանքով:

Հարուստ եմ հիմա և ցանկութիւններս յաղեցած:
Այլևս պիտի վայելեմ ինչ որ շահեցայ պայքարին
մէջ, ինչ որ գիղեցի կեանքէն:

Օրերս պիտի անցնին խոլումներով և ներհայեցողութեամբ:

Ես այլևս խարխիսներս նետած եմ և առագաստներս
ծալած:

1942

ՄԻՇՏ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏ

Կ'անցնին ամպերն երկնքին վրայ,
Ճերմակ ամպերը, ճերմակ ուղտերը կարաւանին,
Կ'երթան հեռաւոր ափեր, երկիրներ անծանօթ:
Ամպերուն հետ երազս հաղար երանդ, հաղար ձև
Կը հազնի և կը մեկնի աննպատակ:
Եւ կարաւանն այս երկնքի թափանցիկ ճամբաւ
Ներէն, կը տանի իղձերս, թախիժս թաւշեայ,
ցաւերս սև սաթէ:

••

Եւ կարաւանն այս կը դառնայ՝ փոխանակած բեռն
Իր օտար երկրի բերքերով:
Եւ իմ աղքատ հոգիս իր արկածախնդրութենէն
այս աննպատակ կը դառնայ հարուստ մը
յանկարծ:

Նոր իղձերու և յոյսերու կը հազնիւ՛ կապոյտն ու
սոկին և մատներուս կը կրեմ՝ խմատութեան
մատանին:

Եւ սլալատիս մէջ նստած կը գիտեմ՝ երթը ճեր-
մակ ուղտերուն, որոնք սլիտի դառնան անա-
կնկալներով՝ բեռնաւոր և սլիտի բերին սրտիս
ինչ որ անոր կը սլալտի:

*
* *

Եւ վաճառքին մէջ այս փոխադարձ ևս սլիտի
մնամ միշտ երիտասարդ և հարուստ:

1942

Պ Ա Տ Գ Ա Մ

Փողոց ելայ և ըսի առաջին անցորդին.
«Բարի լոյս, բարեկա՛մ»:

Ան զարմացած երեսն հայեցաւ:

Բայց ես զդացի տաճանջը խօսելու անտր:

Զգացի, որ առաւօտեան լոյսը, ինքը, ես կապուած ենք իրարու:

Եւ բարութիւնս, սէրս չհասկցուած՝ տառապեցուցին զիս:

Եւ հատայտ զխտեցի հսկայ ծառեր մարդին վրայ:

Գորշ ստերուն վրայ փթթող բողբոջները և միջատները թռչող, և ձայնը ջրերուն:

Եւ մտածեցի ուրիշ մարդոց մասին, որ ապրած էին այս երկրագունդին վրայ, և մարդոց մասին, որ դեռ պիտի գային:

Եւ զիս բոլորէն երջանիկ զգացի, որովհետեւ ես
էի, որ կ'ասլորէի ներկանս:

Եւ ուղեցի բան մը թողուլ ինձմէ վերջ եկողնե-
րունս:

Պատգամ մը սիրոյ:

Բարի լոյս առաւօտուն, երբ ես սլիտի չըլլայի:

Եւ ըսի, եթէ քերթուածս ասլորի ինձմէ վերջ,
մարդիկ պատգամս սլիտի ստանան...

1942

Ծ Ա Ռ Ե Ր

Սուրբ անձաւներէն, անցած կեանքերու աճիւններէն, հաղար՝ երակներ լայնաւերան՝ բացուած դարաւոր վտակներու ստորերկրեայ աւիշներուն, քարացած լաւաները պատուելէն ծառերը կը դաւարուին դէպի կապոյտը, դէպի արեւներու ըզձանքը:

Օ՛, ծառե՛ր, ծառե՛ր, երբեմն ճկուն ու զըւարթ, գլխու շարժումներով շնորհագեղ, մարմնի ոլորուող ձեւերով, ծափ ու ծնծղայ, բաժբխոներ երգեցիկ:

Ապա երբեմն մթին երկնքին դէպի հսկայօրէն տարածուն, յանկարծ ներքին կիրքով փոթորկուած, վայրագ կշռոյթներով, ձեւերով ուռեցող,

այնպիսի նուագներ կը ժայթքէր, որ թռչուններ
ձեր ճիւղերուն մէջ աշտարակուած տխուր ճիւ
ղեր կ'արձակէն և գիշերները կը լեցունին հէք
եաթներով բարբարոս, ձիաւորներով զրահա
պատ, մետաղներու ձայն, ճակատամարտներ ան
կարելի ու խռչոյր ջրերու հոսանքներ:

Ձեր շուքին նստած կը մտածեմ, նոյն հողէն
ծնած, նոյն արևուն ըզձայտղ, ի՞նչքան նման ենք
իրարու:

1947

ՅԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ճերմակ ճամբան ո՞ւր կը տանի:

Ի՞նչ կայ ծառերու ստուերէն ու բլուրէն անդին:

Սպիտակ գիծը ճամբուն, տախտատանը արևոտ,
երգիքներուն կարմիրը՝ կը դարձնեն բնանը՝
կարը ցանկալի, բայց անդին, անդին կը կան-
չէ՝ զիս միշտ իրեն:

Եւ հակասութեան մէջ այս տրտում գոյութիւնս
կը տատանի:

Կ'ունենամ ցանկութիւնը յանկարծական, անցնե-
լու ծառերու ստուերներէն, բլուրէն ալ ան-
դին, հասնիլ ճերմակ ճամբու վախճանին: Տես-
նել երազը, չունենալ ցանկութիւնը անծանօ-
թին:

Եւ ահա հրաւերը կը կտրանցնէ իր հմայքէն, Գու-
ցէ այնտեղ չգտնեմ այն, որուն կը ըզձայ
հոգիս:

Ու վնասուի՞ն յագնած չունենամ կամքը մեկնե-
լու նոր լեռներէն ալ անդին:

Ու կը նայիմ ըզձանքով սպիտակ ճամբուն՝ հո-
րիզոնին սևեռած ու ճամբորդութիւնն այս
ամէն օր կը ձգձգիմ...:

1947

ԱՐՈՒԵՍՏ

Ես ձևերն ու գոյները այնքան ուժգնորէն
կը զգամ:

Ընտանի եմ անոնց շարժումներուն, յանկարծա-
կան աշխկերպման, նրբատեսիլ փոխանցումին:

Սիրահար մ'ընչպէս, կը ճանչնամ քմայքներն
անոնց ամօթիւսած, խօսքերը կիսաալանի:

Երբեմն պահեր կը հետեւիմ անոնց՝ բնանկարին
վրայ, ջուրի թրթռացումին կամ ամպերուն
վրայ մշտափոխ:

Եւ մրափիւ մէջ դեռ կը տեւէ արկածախնդրու-
թիւնն այս միջոցին մէջ անհուն:

Բայց գոյներն ու ձևերը իրենց արագ նահանջին

մէջ բան մը կը թողուն անդոյն ու անձն:
Գոյութիւնն այս կը զգամ, բայց էութիւնն
անոր կը խուսափի ինձմէ:

Ս.յնքան արագ կ'անհետի, կարծես անդարձ կը
մեկնի ու հոն է մ'ըշտ ներկային մէջ անփութ
փոխ:

Գոյներուն ու ձևերուն մէջ բան մը կայ անմիջա-
կան ու փախչող, բայց անեղծօրէն տեսա-
կան:

1947

ՏԵԻԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Փայլատակումներ կը գաշունեն խաւարներն ան-
պարփակ:

Յանկարծական լսյս ու մութի ընդհարումին
մէջ երևոյթներն ամէն բոլէ կը փոխուին և
գետինն այս շատ անկայուն կը դառնայ:

Պահ մը գոնէ խաղաղիլ, ապրիլ՝ լսյսն ինչպէս
դաշտին մէջ:

Բայց նիւթն այս ձանձրոյթով է շաղախուած և
այլակերպման օրէնքներուն ենթակայ:

Մաշող կրակներ կան, անյիշատակ ժայթքում-
ներ արիւնի, մրրիկներու նման վաղահաս, հողն
ընդերքէն գալարող: Հոսանքներ հակամարտ,
մեղմէն ուժեղը տանող յորձանքներ գլխապը-
տոյս:

Եւ վախճանը երբեմն այնքան կը մօտենայ,
կ'առնէ էութիւնս իր մէջ:

Լքել հանդերձները հողին վրայ ու մերկացած
հողին տանիլ անհունէ անհուն, կատարներուն
վրայ ինքնակորոյս ուրացումին, ապա գառնալ
վերջնական այս նիւթին, լեցնել խորշերն ա-
նոր կրակներովն արեւուն և հոլովոյթին մէջ
կրկնուող դոյութիւնդ ապրիլ:

Ահ, խօսքերս միթին են այսքան, որովհետեւ
կը զգամ կեանքը մօտէն հիմա էութեանս
խորշերէն լոյսեր կը ժայթքին, հազար բեր-
նով հաճոյքը կ'երգեն: Լքած եմ բոլոր ձեւ-
երը նիւթին. կ'ապրիմ աւելի խոր, աւելի
արագ: Նոր դոյութիւններու, դեռ անհամար
աշխարհներու սկիզբն եմ:

Տեւական շարժման, միշտ ինքնակերտումի մէջ,
երբեք չհասնելու համար վերջին հանգրուա-
նին:

1948

ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ ՄԻՋՈՑԻՆ ՄԷՋ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ

Յաճախ կեանքի ու մահուան մասին խոսկումներ
կը փորձեն հողիս:

Անցեալը մարդուն խորհուրդի մէջ թաղուած և
ապագան ժամանակի կարելիութիւններուն մէջ
անհամբեր:

Ու ներկան կ'ըլլայ կամուրջ՝ այս երկու անհու-
յութիւններն իրար կապող:

Շարունակ կամուրջին տակ կեանքի ու մահուան
սլայքարին մէջ, ժամանակը՝ պարտաւոր կամ
յաղթական առժամեայ, կը հոսի իր ընթաց-
քովն անհաւասար, բայց խորքին մէջ համա-
չափ:

Սակայն երբեմն պատրանքներ կ'ունենաս: Ամէն
ինչ կը թուի անյոյզ ու տեւական և կամուր-
ջը կ'ըլլայ կէտ մը շարժական անհունութեան
վրայ անկայուն:

Եւ անցեալին մէջ ու ապագային՝ հոգիս հեծած
ներկան տրտմուն, յանդուգն ճախրանքներ կը
սլարդէ՝ խենթութիւններ տղեղէն, կեանքի ու
մահուան խորհուրդին մէջ թախտումներ
յորձանուտ:

1948

ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Այսօր այցի գացի բարեկամ ծաղիկներուս:

Կուացուած գէմքերով, հազած սլարեգօտներ գուհադեղ՝ ընդունեցին զիս կանաչ գորգին վրայ՝ նայուածքներով ծաւի կամ խորունկ մթու թիւններ թաւիշի:

Լեմոնի դեղիններ հեղուկ գէպի ցորենները տաւրածուող՝ մէկէն նարինջի բոցերուն մէջ դաւհալէժ:

Կապոյտներ լեղակի, փոխանցում յակինթեայ, որոնց երակներուն մէջ կաթիլ մը վարդագոյն ու մանիշակներ կը գոյտնան կամ եղբեւանի հոտեւան կամ գիշերուան յածումներ թափանցիկ:

Եւ կարմիրի երանգները բազմաճոխ, թագուհի վարդերէն մինչև մեխակները սլարմանի, կա-

կաշները որդան ու գինիի կիսաթօները սըն-
դուս:

Կրկնուող ձեւեր միակեղրոն, գծերու մղումներ
միջանկեալ, արապեսքներ մշտուր, ապրիմ-
մեռնիմի պատգամները լաւատես ու ճերմակ-
ներ, որոնց ստուերները լոյսէն թրթռացու-
մով մը միայն կը տարբերին:

Եւ իրենց բաժակին մէջ ամբարած արեւուն յոյ-
ղերն ու հիւթերը հողին, ինքնամատոյց կը
նուիրուին՝ մեղուներուն ժրջան կամ անցոր-
դին հիացիկ:

Երբ այցի երթամ բարեկամ ծաղիկներուս, գե-
ղեցկութեան պատգամներ կը բերեմ և հոտե-
ւան մթնոլորտին մէջ կեանքն ալ կը թուի
անհունօրէն բարի:

1948

ԽՌՈՎՔՆԵՐ ԼՈՅՍԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սուտվք անքուն գիշերներու:

Յանկութիւններ մութը կը դաշունեն:

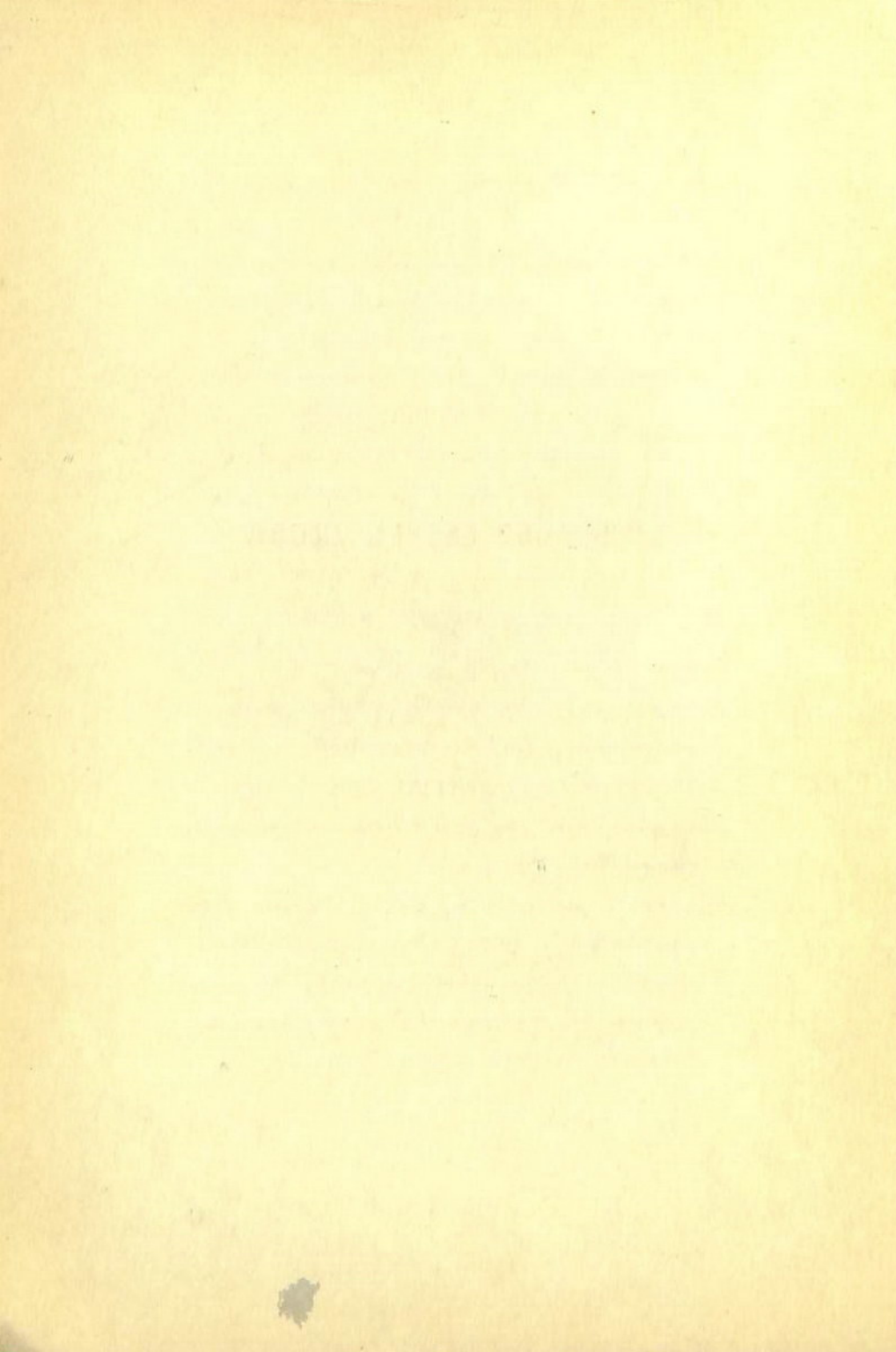
Հասարակածային կշռոյթներ կը ծեծեն սլահն այս
անժամանակ, թեւերն անկարելիին աղեղած,
կեանքի խորունկ ընաղլով գղրղող:

Ըսել սլարղօրէն, գեղեցկութեամբ ոգեղինացած,
դգացումներն այս խրթին:

Առաւօտուն բանալ հաղար դռներ, սլատունհաններ
գաղտնապահ՝ լաշնատեսիլ լոյսին յանդիման:

Ու մութի վերյիշումներէն երջանիկ նկարներ
յօրինել, խօսքեր լաւատես՝ բարութեամբ հաւ
մակուած, մարդուն սէրը աւետող:

1947

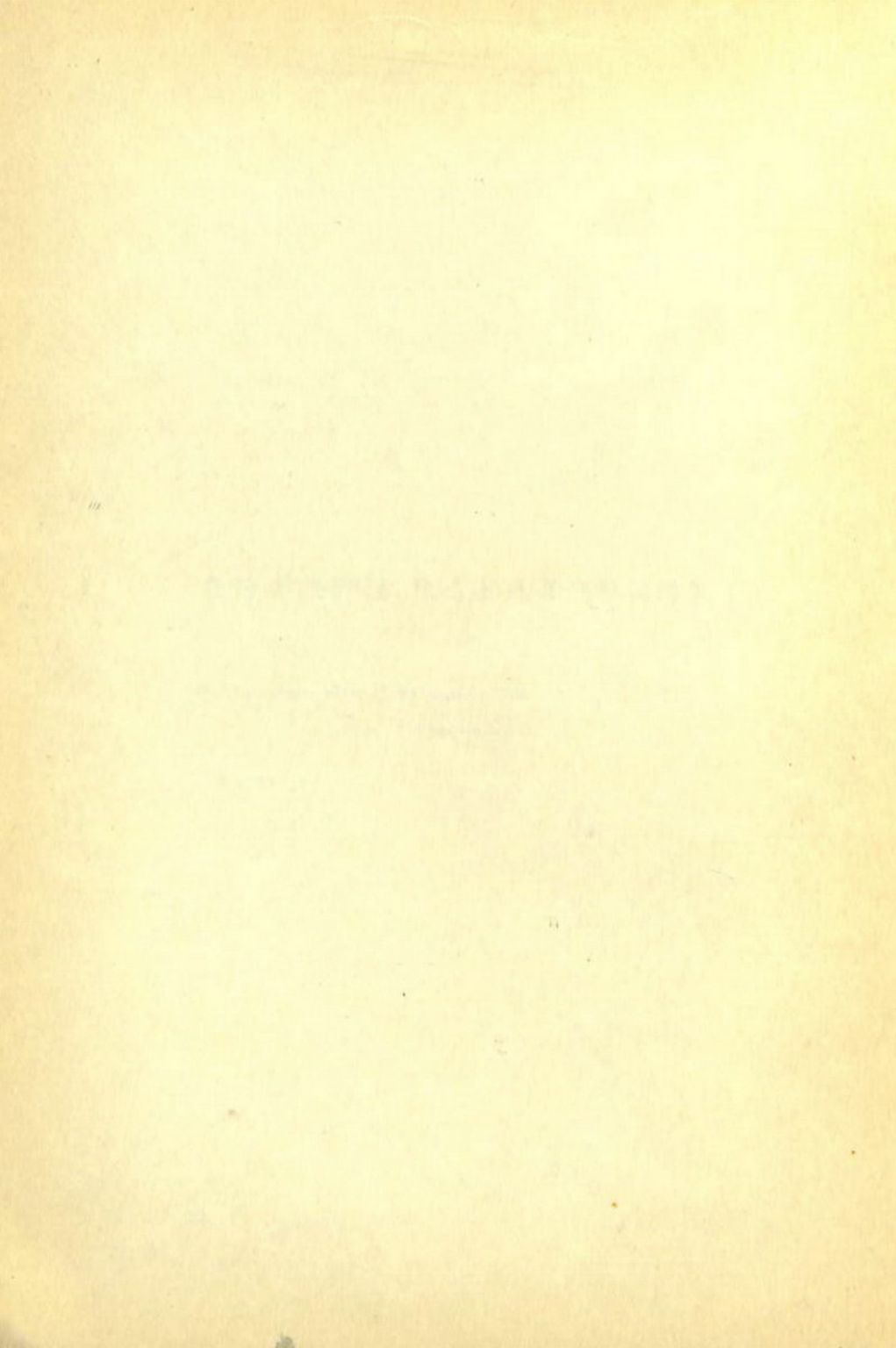

ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ ԱՊԱԳԱՅ

« Անցեալը կը կոչուի ատելութիւն,

« Եւ ապագան՝ սէր... »

Վ. ՀԻԻԿՈ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Կ'արթննամ դարերու քունէս:

Տաղերս քնարերգական՝ կ'ուրանամ:

Եւ մղձաւանջները երազին ու հառաչանքները
լուսնադէմ:

Կ'արթննամ այսօր դարերու քունէս ու կ'երգեմ
քսաներորդ դարը հրաշափառ:

Կարճ երազ՝ անցաւորէն իրականը տանող փու-
խանցում չէ կեանքը:

Կեանքը սկիզբ է և վախճան. տիեզերական հո-
լովոյթին մէջ ամբողջութիւն մը ինքնին.
արտիող երակներով կերտուած դաշնակու-
թիւն:

Քսաներորդ դարու հերոսները կ'երգեմ, որ ին-
 կան օգին, ջուրին ու արագութեան համար:
 Ճիւղը մարդուն, սողալատեայ ջրերն անոր, լեռ-
 ներ խորտակող կամքը դերազօր, հանճարն
 առնական:
 Հեւք, փոթորիկ, յաղթութեան կարմիր նայ-
 ուածք:
 Ասողերու կառչող դլուխներ, հովը ճանկատող
 մազիւններ երկաթէ:
 Ո՞վ մարդկային հողի, յաւէտ խռով, յաւէտ
 ծարաւի:
 Յուսահատութիւնը հեգնող հաւատքը մարդուն,
 քե՛ղ է, որ կ'երգեմ:
 Հաւատքը ցեղիս, ալի մը հողի, դետի ալիին, լե-
 րան լանջին:

1936

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

Աստ հանդէլ...

Ուղեց որ անունը չլիւտւի

Ու չի ննջեր ան այս քարին տակ:

Ոչ ոք գիտէ ո՛ւր ինկաւ և ի՛նչպէս:

Ձեռք մը տխուր եկաւ կանգնել յուշարձանն այս
անչուք ու խաչը ծռած:

Ան եղաւ անոնցմէ, որ չատ վնասուցին ու քիչ
դատան

Ատեց ու սիրեց, ինչպէս ամէն մարդ:

Կարճ ապրեցաւ ու վերջին սահուն զղջումի կաւ
թիւներ չսահեցան այտերուն վրայէն:

Մի դատապարտեր զայն, անցո՛րդ :
Դուցէ կեանքը գեղեցիկ էր և ապրիլը երջանիկ :
Դուցէ ան ևւս երազեց ջերմութիւնը բոյնի մը,
թեւերու տակ ափսոսի :
Մի դատապարտեր, այլ խոնարհէ գլուխդ : Սոր-
հէ թէ որքան վաքր ես գուն՝ որ կ'ապրիս, ու
ինչքան մեծ եղաւ ան՝ որ չկայ :
Հայրենիքին համար մեռաւ ան... :

1936

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գաղաթիւներ անլերջ՝ անհունին մէջ մխրճուած,
Գետերու կատաղութիւնս Քամի:
Հովիտներ՝ հարսանեկան առաջաստ:
Քարերու վրայ գրուած պատմութիւնս
Անկումս Մեծութիւնս իմա:
Արտասուաթոր աչքերս
Հայաստանս

Անուն տառապաղին, անուն հալածուած:
Ստոյիկ հպարտութիւնս
Դարերէն՝ հայրերուս երակներէն հոսող անապառ
Կրակ, հրաբուխ մշտայոյզ:
Հայաստանս

Ձայնիս, ձեւերուս, աչքերուս մէջ:
Արիւնիս, ծնունդիս մէջ:
Գոյութեան իրաւունքս պատի՛ւ:
Սկիզբ և վերջ:
Հայաստանս

ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՄԷՋ

«Ընդ եղեգան փոխ ծուխ ելանէր,
Ընդ եղեգան փոխ բոց ելանէր...»

Ճամբաները հարթ քարտէսներուն վրայ
Կ'երկարին յամառ՝ երակներու պէս.
Երակներու պէս
Ճամբաները հարթ հողին ընդմէջէն կը տրտիկնու
Կ'անցնի օդանաւն երկնքին մէջ լսյս
Հնչուն թևերը պարզած անհունին
Երկիրը ցած է մառախուղին մէջ:
Արտերը հերկուած երկրաչափական ձևերով
յատակ, թուխ են լսյսին մէջ:

Պողպատ դժերու, ջուրերու վրայ,
Լեռներու մէջէն կ'անցնի մեքենան,
Տանելով մարդը տարածութեան մէջ
ու ժամանակին:

Հողի ընդերքէն ցանցը անթելին՝
Ջրերու նման խօսուէն, դպշուն
Երկաթի վրայ վազքը անխին
Աշխարհադրական սահմանէ սահման
Գիծը շէնքերուն ախարէն բարձր,
Ու մթութեան մէջ լոյս ելեւէջը վերելակներուն.
Բաց պատուհանէն դատիօներ հնչուն
Սրահներուն մէջ լեցուն բաղմութեան՝
Աչքը յառած շարժանիարին:
Քսաներորդ դար
Հրաբուխ անմար
Կիրք, ատելութիւն
Համաշխարհային պատերազմ ահեղ:
Քարտէսներուն վրայ անցքը կարկինին
Անջրպետին մէջ ձայներ կը լսուին,
Գէմքեր կը դժուին:
Կինը հաւասար՝ առողջ, գեղեցիկ:
Մարդը պրոնդէ՝ այրուած դողեր:
Պարասրահէն ներս տաքցած մարմիններ,
Կշռոյթ խելագար:
Աղբեր ջնջուող, պաշտուող մարդիկ:
Պանդուխտներուն մէջ ձեռքեր ստորադրող,
Կնի՛ք, կնի՛ք, կնի՛ք:

Հայաստանն փութրիկ, հագուստ կը փոխէ՝
 քարակ շրջազգեստ,
 կը մսի սաստիկ:
 Մասիսի վրայ ձիւն է յաւիտեան:
 Էջմիածնի մէջ կանթեղն է կոտորած,
 խաւար է թանձր:
 Հայ ժողովուրդը լուռ, խորհրդաւոր:
 Քանսերորդ դար, նորութեամբ յղի,
 այրուող եղէգ՝ ծխացող խարսյի,
 որու ընդմէջէն պիտի վազէ դուրս,
 ցեղիս ասպազան:

1938

ՀԱՅՈՑ ԵՐԿՐԻ ՎՐԱՅ

Քարացած է հողը Հայոց Երկրի վրայ:
Քարացած են սրտերը:
Մարմինները պրոնզէ են, դէմքերը այրուած՝
Դաժան և անգութ:
Օրէնքները խախտած են,
Աշխարհագրութիւնը ըմբոստ
Սահմանները՝ քանդուած:
Պատմութիւնը քարերու վրայ է,
Ու քարերը ճղմուած են ոտքերու տակ:
Դաժան է Երկիրը Հայոց,
Հայ ժողովուրդը՝ վեղարակիր սև վանական:
Եկեղեցիները լիւած են ու ձմեռը սաստիկ,
Աստուած կը մսի եկեղեցիներուն մէջ հայոց,
Աղօթք կայ և հայհոյանք և վրէժ
Հայոց Երկրի վրայ:

Հողը արիւն ունի, ասպառափները արիւն ունին,
 Զրերը արիւն ունեցան:
 Արեան երկիր է աշխարհը հայոց:
 Մայրերը որդեկորոյս, կոյսերը անպատուութեամբ,
 Երախաները հափաճատութեան չհասան,
 Ու հափաճաները դարձան դաժան ու վրէժխնդիր:
 Գիւղեր այրուեցան,
 այրուած աւաններու փոխարէն,
 Մայրեր իրենց որդիները լացին,
 Կոյսեր կուսութիւնն իրենց,
 Հայոց Աշխարհի անպատուութեամբ կոյսերուն
 Եւ որդեկորոյս մուրերուն փոխարէն:
 Ռուժը ու վառօդ գրկած, քալեցին հափաճաները
 Հայոց Երկրի վրայ,
 Պրոնդէ մարմիններով՝ դաժան ու անդուծ:
 Պատմութիւնը գրուեցաւ ասպառափներու վրայ,
 Հողը դարձաւ քարէ պատմութիւն:
 Հայ ժողովուրդը՝ սեւ վեղարակիր, աղօթեց:
 Ոտքերու տակ հսկաներ են պառկած,
 Ամէն տեղ Հայոց Երկրի վրայ:
 Մեռելներու հոգիները խառնուեցին
 Թանձրութիւնը օդին,
 Օդը ծանրացաւ:
 Հայոց Երկրի վրայ կը քալեն գլխահակ,
 երկիւղած:
 Հոս աշխարհի վրայ չէ, հոս ուրիշ մոլորակի
 վրայ է:

Աշխարհագրութիւնը ըմբոստ, օդը թանձր,
Հողը քարացած, օրէնքները խախտուած:
Պատմութիւն չկայ, չկայ խաղաղութիւն:
Արսյրէ հսկաներ կան՝ քարացած, ամէն տեղ:
Միշտ կանգուն, դաժան ու անեղ:
Հոս դժբեթները փլած են.
Թանձր կանաչութիւն.
Քամի. կատաղութիւն ջրերու:
Հոս բոլոր ճամբաները կը միանան,
Բոլոր ազգերը կ'ընդհարին:
Հոս ափ մը մարդիկ՝ լռին, անտաշ գէմքերով,
Կը սլահեն ինչ որ արեւը բերաւ աշխարհի վրայ,
Կ'ուզեն սլահել արեւը Արարատի վրայ,
Կ'ուզեն յաւիտեան ապրիլ:

1940

ՔԻՉ ՄԸ ՀՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Համօ Օհանջանեանի յիշատակէն

Դիչ մը հող Հայաստանէն:

Հեռաւոր Մասիսի լաւաներէն, Էջմիածնի քարեւ
րու արցունքներէն, հայոց պատմութեան խը-
տացումէն:

Համօն երկիր կը մտնէ:

Ու փէտայինքր մթին երկնքին դէմ հակայօրէն
ըմբոստացած, մռայլ դէմքերով կ'իջնեն Սառ-
նոյ լեռներէն:

Նոյի Տաղանը կը հանդէլի Արարատի վրայ ու
Լուսաւորչի կանթեղը կը լեցուի իւղերով
սրբաղան:

Համօն՝ բարի, քիչ մը հող սեղմած ափին՝ երկիր
կը դառնայ:

Դաշնակցութեան նահապետները բոլոր, հերոս-
ներն անանուն, ներկայ են այս պահին մէջ՝
հանդիսաւոր:

Թո՛ղ արտինն թմբուկները, թո՛ղ հնչեն Վոդերը,
լեռներուն մէջ սգաւոր:

Նահապետ Համօն հանդարտ կը բարձրանայ սան-
դուխներէն, վեր հայ հողէն, Մասիսի ձիւնե-
րուն մէջ յաւերժական:

1947

Ո Ղ Ջ Ե Ր Թ

Երթա՛ս բարով, դէպի Երկիր:

Ծովերէն անդին, լեռներուն մէջ ձիւնափառ,
բարձրաքանդակ բնութիւն, Երկիր Նայիրի՝
հայոց հայրենիք:

Երբ պանդուխտի ոտքերդ գալչին մեր հողին և
աչքերդ ընդգրկեն հորիզոնը հայկական, սիր-
տըդ՝ վանդակին մէջ մոլեղնած, անդուսդ
խոյանքներու ստամոմով, պիտի նետուի դէ-
պի ելք մը լուսաւոր ու հաճոյքէն ճշայ լիա-
բերան:

Ու գիմաւոր ժպիտներուն մէջ արտասուափառն,
օդին մէջ բարախներու շունչով տրոփուն,
պահին խորը հայ արքաներու փառքով հան-
դիսաւոր, պիտի թեթեւնաս և ուսերէդ իշնայ
մեղմօրէն հաղար տարիներու կարօտը ցաւաւ
տանջ, ստրկութեան ամօթը ըմբոստ:

Երթա՛ս բարով, ազատ հայ:

Երբ անցնիս համբաներէն մեր լեռնագալար, այ-
գիներէն դտարիւն, սրբաղան Անիէն, Արաքսէն
կամրջընկեց՝ գէպի էջմիածին. ու ծնկաչոք
արցունքներդ համբուրեն քարերն անոր հը-
նամեայ. թող մերկանայ հողիդ մաքրութեան
մէջ իր երկիւղած, որովհետեւ դրախտի հետ-
քերուն է, որ հասած ես, ուր ժամանակի մը
մէջ հեռաւոր, իջած է նոյնինքն Աստուած:

Եւ երբ աչքերդ հանդէն Արարատի ձիւներուն
վրայ, պիտի զգաս, որ քերթուածներն անդո-
բն ու վրձինները տկար. որովհետեւ սա ինքը
գեղեցկութիւնն է՝ մերկութեան մէջ իր բա-
ցարձակ, հսկայօրէն ահաւոր, մեծութեան մէջ
անհատ, բայց և այնքան քաղցր ու մօտիկ
սրտերուն մեր հայկական:

1947

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿ

Նահատակներ, ժամանակներու բոլոր,
Միլիոններ անյիշատակ՝
Ցեղին համար ողջակէզ:

Կ'ողբել ոչեմ ձեզ՝
Նայիրեան ապստամբներ հեռագոյն,
Խոյացումներ Աւարայրի,
Շահ-Աբրահան մահատօն խելագար՝
Ջրերուն մէջ Նփրատի:
Մահելու ու Մէմլուք,
Տէր-Զօր նղովուած՝
Սերունդներուն գալիք
Ժառանգութիւն թունաւոր:

Նահատակներ սրբազան,

Ես՝ ձեր արիւնին անարժան ժառանգորդ,
Հազար տարիներու ցասում կուտակուած,
Սերունդին այս ներկայ
Եւ հայորդիներուն ապագայ,
Կը կտակեմ պատգամներ կրակէ,
Հանգանակ դառնահամ՝ նետերով թռնաւոր
Եւ խղճմտանք՝ անհանդիստ յաւէտ:

Հայաստան, ժամանակին մէջ սահուն,
Ապաստան կայուն:
Միջոցին մէջ տարածուն՝
Բարձրաքանդակ ամբողթիւն՝
Մեր դոյութեան սահմանուած:
Սկիզբներէն աշխարհին, հազարաւոր շրջաններ,
Հասնելու համար քեզի՝
Ճամբաներուն վրայ ստիական,
Ես՝ արեւմտեան ուխտաւոր,
Մղեցի ճակատամարտներ անդադրում:
Միլիոն անգամ հաճատակ,
Միլիոն անգամ կենդանի.
Հարուածներու տակ ըմբոստ,
Հղօրութեամբ միշտ աճող,
Աստուածաշնչեան հրէշ լաղմագլուխ,
Գաղափարի աշխարհակալ աննկուն
Դեռ պայքարիւ մէջ անյաղթ
Յարձակումներէն փլուզման,
Ոստումներով արիւնոտ,
Կը գրաւեմ ասպագան:

Օր մը սակայն, սուրս կախելով յաղթական,
— Թոռներուս իբրեւ հպարտութիւն տո՛մային —
Ես՝ զաւակը ծնողներու շինական,
Մաճը ձեռքիս պիտի հերկեմ՝
Անդառտաններն հայրենական
Եւ երբ լեցուին ամբարները Շիրակին,
Յորդին հնձանները մեր օրհնուած,
Լեռներու կողքին բարձրանան շէն աւաններն
Ու ոստանները մեր լայնանիստ,
Եւ վանքերուն ալ հնչեն կոչնակները սրբենի,
Հայաստան՝ պճնուած գեղեցկութեամբ հարսենի,
Պիտի մտնէ առագաստ:

Եւ հայտըղիներ աղաղայ՝ պիտի արթննան
Աշխարհի մը մէջ հոր,
Խինդով, գեղով արեւցած՝
Հպարտութեամբ առլըցուն:
Այն ատեն, հասատակներ մոռցուած,
Զեր արիւնը ընդվզած,
Պիտի հանդարտի, մեղմէ արտփումներն իր խռով,
Ու հայ հողի կածաններէն ստորերիբեայ՝
Պիտի ոռոգէ ցեղին արմատները ուռճացող:

1948

ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ ԱՊԱԳԱՅ

Քսան դարերու սրկուած աղեղին մէջէն, կ'ար-
ձակեմ քեզի նեաը բարեւիտ, ազատ հայրդի,
ազադայ տիրակալ:

Ձեզի կը ձայնեմ՝ սերունդներ երջանիկ, դեռ
ցեղին արմատներուն մէջ գաղափարներ զըս-
պուած, կարեւիտ թիւն տենդային:

Կ'ըզձամ ձեզ հայեր, հաղարամեակներու գալիք:
Երեւակայութիւնս կը զգեսու չափեր լայնածա-
ւալ, գոյներ բարեբաատիկ ու կը յորդիմ ու-
րախութիւններով վաղահատ:

Պիտի ժառանգէք երկիրը հայոց, Դարաւոր դան-
ձերը ցեղին:

Մինչ մենք պիտի մխրձուինք քունին խաւար-

ներսուն մէջ, դուք պիտի ողորդուիք լսյսերովն
արշալոյսին:

Երբ յորդ պոռթկումներով ցցուիք հայ հողին
վրայ, գեղեցկութիւնն զգեցած կերպերուն
հայկական, և անկախութեան շեփորներն հըն-
չեն մեր լեռներուն մէջ, գիտցէք, հայեր ա-
պագայ, քսան դարեր անհանդարտ միլիոնաւոր
եղբայրներ, ժամանակին դէմ և ուժերուն
փրկման, ընդհարեցան հերոսաբար:

Յաղթանակին համար ձեր, ֆէտայիներ ապրա-
տամբ, մարդարէներ տեսլայառ, մայրեր ըմ-
բոստացած ճակատադրին դէմ ու մահուան,
ներկեցին ուղիները ասիական:

Երբ դարեր վերջ ժառանգէք երկիրը հայոց,
հայորդիներ ինքնակալ, ուրախութեան մէջ
ձեր, զոհագործումն անոնց յիշեցէք:

1948

ԵՐԲ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՍԷՐԸ

Անունք որ սիրած են, պիտի հասկնան երգս

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

Գեղեցկութիւն,
Տեսիլներու տենդով համակուած,
Մարդարէի բիւրեր յայտնատես՝
Երկիւղած քուրմեր արուեստի,
Յառած են քեզ փամանակին մէջ մշտօրէն:

Մարմարներու վրայ են, ձեւերուդ ծալքերն
Ու շարժումները լուսադիծ՝
Համարձակ պոռթկումներով,
Հանդերձանքի քողարկումներէն անկաշկանդ,
Գոյն ու ձայնի ներդաշնակութիւններ
Վերստեղծած են քեզ արտայայտութեան
Կերպերով բաղմաղան,
Եւ բանաստեղծի հողիննր զգայնատ
Երդած են քեզ տողերով լուսաքանդակ:

Ամէն տեղ ես, համապարփակ դոյութիւն,
Միշտ ներկայ եւ այլակերպ,
Ձեւի յղացումներով անմիջական,
Բայց խորքին մէջ անեղծօրէն անխտիր:

Քեզի համար են, անհասելի գեղեցկութիւն,
Երգերս մթին, տուայտումներս անհատնում,
Պայքարս սրբազան, բովանդակութիւնը կեանս-
քիս:

Դուն է որ կուտաս, խաւարներէն վերջ ընդեր-
կար,

Լոյսի հարսնիքը սրտիս:
Քեզ հասնելով է միայն, որ յաճախ՝
Անչափելիօրէն կարճ պահի մը մէջ,
Կը պարուրուիմ անասելի երջանկութեամբ,
Հաճոյքի ցայտումներով երգեցիկ:

Գեղեցկութիւն համապարփակ,
Ամէն մէկ տրոփումը սրտիս, քե՛զ է՝ որ կ'երգէ,
Կշռոյթներով՝ հիմա մեղմ ու շնորհալի,
Ապա երբեմն հզօր թափերով,
Պոռթկումներով յանկարծահաս:

1948

ԵՐՋԱՆԻԿ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆ

Փակ աչքերուդ վրայ հակած՝ կը հսկեմ:
Դիտեմ, որ քունը պարուրած է էութիւնդ և
դուն պիտի չլսեալ զիս:

Եթէ ըսեմ՝ թէ դեղեցիկ ես, այդ դգացած ես
արդէն հայելիիդ և նմաններուդ նախանձող
նայուածքներուն մէջ:

Եթէ ըսեմ՝ թէ կը սիրեմ քեզ, պիտի չզարմա-
նաս:

Թերեւս գաղտնիք մը, որ պիտի չկարենայի հա-
մարձակ ըսել բաց աչքերուդ դիմաց:

Կը փնտռեմ ու չեմ գտներ:

Ամէն ինչ ըսուած է: Ի՛նչ որ ըսեմ՝ պիտի ըլլայ
հին ու կրկնուած:

Բայց ես փափաքն ունիմ քեզ ըսեւու բան մը,
որ ըլլայ նոր ու չկրկնուած:

Եւ այնպէ՛ս աղքատ եմ հիմա:

Գիտեմ թէ՛ քիչ վերջ պիտի հանդի այս փափա-
քը ու ես պիտի չդպամ իղձը նոր բան մը ը-
սելու:

Բայց այնքան ատեն, որ կը զգամ զայն, տառա-
պանքս պիտի հրահրէ սէրս, և քու մաղերդ,
փակ թարթիչներդ, բերանդ նոր պիտի թը-
ւին ինծի:

Եւ խօսքերը, որ զարթնումիդ պիտի ըսեմ, պի-
տի թուին նոր ու դեռ չըսուած...:

1936

ULTIMA VERBA

Երբ անցնին պահերն արցունքի, երբ առեղու-
թեան ալիքը փշրի իր կուրծքին տակ ու
ցայտին շատրուանները Մայիսին՝ ըսէ՛ք իրեն...

Ըսէ՛ք, որ վերջին պահուն, երբ բաժանման
ստուերները կ'իջնէին արագ ու ձիերս ան-
համբեր օտքերով կը զարնէին հողը, ես մոլոր
նայուածքս շրջեցի քաղաքին վրայ:

Յիշեցի դիշերը երբ առաջին անգամ աչքերն իր
բաժակիս մէջ ցոլացին: Յիշեցի երեկոն երբ
կողք կողքի անտառին մէջ մոլորեցանք ու
բացի անոր առջեւ հողւոյս ճամբան...

Յիշեցի բոլոր հեքիաթը մեր երջանկութեան.
երազները, որ սպառնային համար հիւսեցինք
ու զգալով դառնութիւնը բաժանումին, դառ-
նօրէն ես լացի:

Ըսէք իրեն թէ ո՛րքան խիղճս տանջուեցաւ ըզ-
գալով ցաւը, որ մեկնումս յեղակարծ պիտի
պատճառէր իրեն: Մի ըսէք թէ ի՛նչպէս քայ-
լերս շրջեցան անգուցնեցող ափին, ի՛նչպէս
տառապեցայ մոռնալու համար վիշտս աննը-
ւաճ ու ի՛նչպէս կուրծքիս տակ խեղդեցի յոյ-
սերս, երազներս, սէրս անսպառ:

Թող չհարցնէ թէ ինչո՞ւ լքեցի զինք... Այդպէս
պէտք էր: Երազ մըն էր անհնար, մէկն ա-
նոնցմէ, որուն հետքը սրտին մէջ յաւիտեան
կը մնայ:

Թո՛ղ հերէ ինծի:

Ու իբրեւ վերջին խօսք ըսէ՛ք, որ ի՛նչ ալ ըլլայ,
ո՛ւր ալ ըլլամ, պիտի յիշեմ զինք...

Երբ անցնին պահերն արցունքի, երբ ատելու
թեան ալիքը փչրի կուրծքին տակ ու ցայտին
շատրուանները Մայիսին, այս բոլորը ըսէ՛ք
իրեն...:

1936

ՍԷՐՍ ԿԸ ՆՆՋԷ...

Լճու, ո՛վ սիրտս, մեղմէ երգդ:

Սէրս կը ննջէ թաւուտին տակ:

Տե՛ս, մոլթն ի՛նչպէս կը խաղայ թելերուն հետ
իր մաղին ու լուսնկան ի՛նչքան ստուեր կը
հոսէ թարթիչներուն տակ ու ծալքին մէջ
շրթներուն:

Լուռ են շատրուանները գիշերուան, լճու՝ հու
վերն Յուլիսի:

Կը լսե՞ս երգն այս հեշտին, երգն այս մեղաւոր:
Անոր սիրտն է որ գիշերին մէջ կը տրտիէ ինձ
համար:

Կը ննջէ սէրս թաւուտին տակ:

Ու ժամ է մեկնելու:

Աստղերու կարաւանը վաղուց անցաւ երկնքի
ճամբաներէն:

Ու ջուրին վրայ մարեցան լոյսերը ձկնորսին...

Ծառին մէջէն արտոյտը երգեց ու թռաւ:

Արթնցի՛ր, ս՛լ սէրս, ժամ է մեկնելու:

Անցնինք քեզ հետ առաւօտեան ճամբաներէն:

Ականջներուս հծծէ ինչ որ երազեցիր գիշերն
երկար:

Հովիտին մէջ կը հնչեն զանգերը հեռաւոր:

Ու նռնենիին տակ նստած աղջիկը կաթ կը կթէ
ու կը ժպտի մեզի:

Արտերուն մէջ հասկերն ալ կ'արթննան ու կը
շիկնին մազերուդ նման:

Արթնցի՛ր, ս՛լ սէրս, ժամ է մեկնելու:

1936

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Կառքս սկստորաստ կը սպասէ դրան առջեւ:
Մի՛ նայիր ինծի այդպէս տրտում, այդպէս յուսահատ:
Թող բաժանումը խաղաղ ըլլայ:
Տե՛ս, կը մթնէ ճամբուն վրայ:
Աճապարէ՛, վառէ ճրագդ ու լուսաւորէ ճամբան:
Մի՛ խօսիր.
Ի՞նչքան գեղեցիկ ես:
Ճրագդ բարձր բռնէ, որ չտեսնեմ դէմքդ:
Մնաս բարով:
Կեցի՛ր այդպէս հովին զիմաց,
Մինչև ճրագդ մարի,
Ապա մութին մէջ սպասէ ծիծառներու դարձին:

Ձ Ա Յ Ն Դ

Խօսէ ինծի...

Ըսէ բառեր՝ խենթ, անխմաստ:

Խօսքերդ պիտի չլսեմ. ձայնդ է՝ որ կը տանի
զիս իրեն հետ հեռուն:

Մի հայիր աչքերու մէջ:

Թող զգամ շունչդ ու հտեանեմ քեզ:

Ես կը վախնամ հայելէ քեզի:

Իրականին ու երազին պատրանքն ունիս:

Դուն ձայն ես, շող ես ու սարսուռ:

Անըմբռնելի, անանուն:

Մի՛ խօսիր այլեւս:

Շփոթ է միտքս:

Ձայնդ խոր է ու հեռաւոր:

Լռէ՛:

Այդպէ՛ս. թող մութին մէջ լսեմ արօրի
ու զգամ, որ կ'ապրիմ դեռ...:

1936

ԱԶՔԵՐԴ

Մի՛, մի՛ ըսեր որ կը սիրես զիս...

Թող շրթներուդ վրայ զողայ այդ բառը, բայց
չհնչէ:

Կ'ուզեմ միայն զգալ զայն, այդպէս հեռուէն:

Նայէ աչքերուս մէջ, մի խօսիր...

Ու ես մոռնամ անցքը ժամերուն:

Մի արթնցներ զիս երազանքէս. հեշտալի է այս
պահը:

Մի ըսեր որ մայրամուտ է, ու կը քալեն ստուեր-
ները գիշերուան:

Մի ըսեր որ երազն այս վերջ ունի:

Մի ըսեր որ ճամբան մահուան կը տանի:

Կ'ուզեմ մոռնալ բոլորը ու զգալ յաւերժու-
թիւնը պահին:

Մի՛, մի՛ ըսեր, որ կը սիրես զիս:

Լռէ՛ ու նայէ աչքերուս մէջ...

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐ

Մի դողդոջեր:

Խոտերուն անկողինը փափուկ է:

Համբոյրիս սարսուռը կ'անցնի մարմնիդ մէջէն
ու աչքերդ կը նուաղին:

Շրթներդ աւելի կարմիր են հիմա:

Համբոյրն այս երազեցիր կուսական դիշերնու
րուդ մէջ: Դուն սպասեցիր անոր, ինչպէս
հողը՝ անձրեւին:

Գրկէ զիս թեւերովդ ու թող ասողերը դառնան
իրենց ծիրին մէջ ու ասուպները լոյսան:

Կեցիր այդպէս աչքերդ փակ: Թարթիչներդ ինչ-
քա՞ն երկար են ու քա՞ղցր:

Ճակատիդ վրայ քրտինքը կը փայլի ու մազերդ
կը ծածկեն մեղքը մարմնիդ:

Ինչո՞ւ կ'արտասուես...:

1937

ՆՈՒԱԳ

Օ՛, նուազէ ինձ համար, այգեպէս կէս մութին
մէջ, մաղերդ կէս մը թեքած, աչքերդ կիսա-
խուփ:

Առանձին ենք, ես ու դուն՝ տիեզերքին մէջ
դէմ առ դէմ:

Ինչո՞ւ կը լռես:

Նուազէ ինչ որ սիրտդ կը տանջէ, ինչ որ շրթ-
ներդ հծծել չեն կրնար:

Տե՛ս, տերեւները կը գեղնին ու ձայները կը
զաղրին ճամբուն վրայ: Կեանքը կարճ է ու
շուտով ստուերները կ'իջնեն: Նուազէ՛ քանի
ձեռքերուդ մէջ դեռ երազը կ'ապրի:

Ի՞նչ լաւ է այսպէս:

Մատներդ ի՞նչքան հերմախ են. անոնցմէ լոյս
կը ծորի:

Ու ձայներն այս ի՞նչ անծանօթ ակուներէ, ի՞նչ
խոր անդունդէ կը ցայտին:

Բոցէ թեւերով կը պարուրեն հողիս և կը տանւ
ջնն զայն տիեզերական ցաւերով:

Ո՞վ ես դուն, որ կը տիրես էութեանս: Տե՛ս,
ինչպէ՞ս կը դողամ:

Ինչո՞ւ եսք մե՜ք այստեղ, լո՞ւռ, դէմ դիմաց:
Եւ ինչո՞ւ նուազն այս խօլ, նուազն այս կաւ
տաղի:

Ան վեր առաւ թաց աչքերն ու՝

«Բեղ համար է նուազն այս խօլ, նուազն այս
կատաղի...»:

1936

ՊԱՐԷՆ ՎԵՐՋ

Եկուր մտնենք պարասրահէն ներս:

Լոյսերն անոր կը ներկեն սալայատակը քաղա-
քին ու ձայները նուագին՝ քայլերու կը կառ-
չին:

Մոռցի՛ր ինչ որ կայ դուրսը, տառապանք, գի-
շեր ու մահ:

Ըմբռնէ որ այս վայրկեանն է ամէն ինչ, վայր-
կեան՝ որ տատրակի նման կը արովիէ ձեռքիդ
մէջ, որ քուկդ է ու իմ՝ մեր երկուքին:

Մոռցիր որ դուն կին ես ու ես այր, կայ միայն
դաշնակութիւնը միաձոյլ:

Մօտեցուր կուրծքդ կուրծքիս, որ զգաս արտ-
փիւնը սրտիս, բողբոջումը արիւնիս, որ ա-
րիւնիդ կը խառնուի:

Կապոյտ կեանքը կը նուագեն, սլարենք երիտա-
սարդներու կրակով, կեանքի սիրով: Ու խը-
մենք:

Մինչեւ ջիղերդ թմրին ու միտքդ դադրի սին
ոստայներ հիւսելէ:

Մինչեւ մաշերդ թափին ուսիդ, քրտնին քուն-
քերդ ու սպիտակ զգեստդ ներկուի գինիով:

Ու երբ դադրի նուագը, լսյոքը մարին, առա-
ւօտեան ճերմակ ճամբաներէն երթանք, ես
իմ — գուն քու ճամբով...:

1936

ԿՄԱԽՔԻ ՄԸ

Կը դարմանամ, որ սիրեցի քեզ անցեալին մէջ:
Աւեր դէմքիդ դարձուրանքը չի փոթորկեր սիր-
տըս հիմա:
Կը զիտեմ վիհն աչքերուդ՝ ունայնութիւն ան-
թափանց:
Տերեւաթափ բերանիդ մէջ, ժամանակը կը քրքը-
ջայ մոլեգնօրէն, որպէս հապիտ:
Ու մտածել թէ քրքիջն այդ համբուրեցի ես՝
միամիտ:
Ա՛լ չեմ յիշեր դիմագիծդ իսկ, տակաւ տարած-
ւող դարձութիւններն անցեալին, կը պարու-
րեն ամէն յուշ:
Միայն հիմա, չեղումին մէջ այս յետադարձ, հին
աղօթքի քանի մը բառ՝ հոգւոյդ համար տամ
անհունին:

ՅԻՄԱՐ ԿՈՅՍ

Քեզի համար գրած եմ այս:

Գիտեմ, որ պիտի չհասկնաս տղերս ու անոնց
տակ՝ սիրտս:

Գուցէ ծիծաղիս, գուցէ արտասուես:

Յիմարօրէն:

Եւ յանձնես զանտնք անցնող հովերուն:

Ու օր մը, երբ մաղերուդ վրայ լուսնայ գիշերը,
ու տեսնես սլարապը կուրծքիդ տակ:

Գուցէ նորէն պիտի չհասկնաս, որ սիրտդ վա-
ղուց յանձնեցիր հովերուն:

Ո՞վ յիմար կոյս...

1937

ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋ

Դէմքը չկրցի տեսնել. մառախուղ կար ու կէս
գիշեր էր:

Միայն կը լսէի շնչառութիւնը՝ տկար ու ընդ-
հատ:

«Տէ՛ս, ի՞նչքան դժբախտ եմ» ըսաւ:

Ես լուռ էի:

Արցունքներն ինկան սենեակիս մէջ արտում,
միօրինակ:

Զուր բերի իրեն, խմեց ու սլարապ բաժակին
դէմ լռեցինք:

Ժամերն անցան դանդաղ:

Հովը սողաց մարդին վրայ ու տերեւները ցած
երգեցին:

«Տե՛ս, կը դողամ, մերկ եմ առտուան մէջ»:

Վերարկուս դրի ուսերուն ու մնացի մերկ առ-
տուան մէջ:

Ուղեց խօսիլ՝ չկրցաւ:

Մեղմ շրթներով համբուրեց ձեռքերս ու թաց
խոտին վրայէն շտապ հեռացաւ:

Դեռ մառախուղ էր:

1937

ԵՐԲ ԳՏՆԵՄ ՍԷՐԸ

Յանկարծ ծիծաղինք, յիմարօրէն:

Դուն ջութակի պէս սուր, ես՝ թաւ:

Մարդիկ նային մեզի ու ըսեն.

«Գինով են»:

Եւ բռնեմ ձեռքէդ ու փախչինք:

Մարդիկ նային մեր ետեւէն ու գոչեն.

«Խենթ են»:

Ապա մէկէն, գտնուինք մութին մէջ՝ առանձին:

Գիշերուայ գոյներուն դէմ կենսա՝ ճերմակ, աւ
ռաջին կնոջ նման:

Լուսինը թող չերեւայ, բայց ըլլայ տեղ մը ծաւ
ռերու հալին:

Ձախ ձեռքդ արիւս մէջ, դդամ քեզ լիովին:

Ըլլանք մինակ, տարօրինակ աշխարհի մը մէջ,
ուր սէրը գոյութիւն չունենայ.

Եւ ես առաջինը գտնեմ զայն և ըսեմ.

«Կը սիրեմ քեզ»:

1938

ԱՆՄԻՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Կը մարեմ լոյսը՝

Յուսիսի հովը արմաւենիներուն մէջ կը յամե-
նայ:

Լռութիւն ու խաւար:

Ոչ ոք կը տեսնէ երջանկութիւնս դէմքիս վրայ:

Քաղաքին ժամացոյցը կէս գիշեր կը հնչէ:

Անմիտ ժամացոյց:

Դեռ համբոյրին թացութիւնը կը տեւէ շրթնե-
րուս:

Անչափելիութիւնը սեփականութեան հրճուան-
քին:

Իր մաղերը, աչքերը, բերանը՝ էութիւնն հա-
մակ, ի՛մն են:

Եւ այս վեր է ժամանակէն ու մահէն:

Երջանկութիւնս, ժամանակի ընթացքին մէջ, վա-
կադի՞ծ մըն է, բացուած՝ յաւերժութեան վրայ:

1937

ՀՐԱՒԷՐ

Եկուր ինծի համեստօրէն:

Գլուխդ քիչ մը թեքած և մեղմօրէն շիկնոտ:

Եւ ես մէկէն լուռ նայուածքիդ մէջ կռահեմ
դաղտնիքդ:

Յետոյ՝ նման մարդուն, որ յանկարծ հողին տակ
կը գտնէ:

Հանք մը ոսկիի, պահեմ դաղտնիքս ինծի և հըր-
ճուիմ մենութեանս մէջ:

Եւ հրճուիմ մենութեանս մէջ ու չըսեմ խօսքը
դոր դուն կ'ակնկալես:

Տարակոյսի և երանութեան մէջ պիտի տարու-
բերի սիրտդ:

Պիտի զդաս կսկիծը չիրականացած խնձին և տա-
ռապանքը ազնուացնէ քեզ:

Այն ատեն պիտի ըմբռնես խմաստը կեանքին:

Երբ ըմբռնես խմաստը կեանքին՝ եկուր ինձի:

Դիտիս քիչ մը թեքած և մեղմօրէն չիկնոտ,

Աչքերուդ մէջ թաց աշնուս-թիւնը տառապող
հոգիներուն:

Եւ ես հայրերուս պէս պարզօրէն պիտի ըսեմ՝
խօսքը՝ զոր դուն կ'սկսկալես:

1942

ԹԵՒԵՐՍ ԾԱԼԱԾ

Յանկարծ երեկոյթի մը պահուն պիտի դառնամ
թախծոտ ու լռին:

Ծիծաղի և գինիի մթնոլորտին մէջ, պիտի ծալեմ
թեւերս իմ վրաս ու մխրճուիմ գիշերուան
մէջ:

Եւ հեռուներէն ինքն իր վրայ դարձող երկրա-
գունդին վրայէն պիտի գայ կերպարանքդ:

Տարիները ոչինչ փոխած պիտի ըլլան դէմքիդ
վրայ: Պիտի դաս այնպէս, ինչպէս տեսայ
քեզ վերջին քնամ:

Եւ անցեալի, իրականացած կամ չիրականացած
իզձերու հովերը պիտի բարձրանան և ջուրե-
րը պիտի յուզուին:

Եւ տարերքի այս հսկողութիւն մէջ մաղերս պիտի
սեւեռան կրկին, ճակատս մանկանայ ու
կեանքս հորէն ապրիմ:

Եւ բարեկամներս, տեսնելով զոյգ մը արցունք
թարթիչներուս վրայ, պիտի ըսեն.

«Գինովցեր է»:

Եւ յիշատակներուս մէջ մենք պիտի մնանք աւ
ռանձին:

1942

ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐ

Երբ կը նայլա ինծի, էութիւնէս կը մեկնի ինչ
մը յանկարծ:

Թեւեր արագ կը սուղուին բիրերուդ կապոյտին
մէջ թափանցիկ, տանելով սիրտս արկածնե-
րու սիրահար:

Եւ աչքերուդ թարթափը կը բաժնէ սիրտս ինչ-
մէ, տանջելով դայն քաղցրօրէն:

Ու կը սկսի սլաքաբ մը ահա, քու աչքերուդ
խորութեան ու ճախրանքիս մէջ յուսահատ:

Ու կը դառնայ սիրտս ինծի, այս սլաքաբէն վի-
րաւոր:

Նւ ցոյց կուտամ ես վերքն լուսնկային ու վար-
դին, արեգակին և աստղերուն:

Չբուժուած սիրտս կը լուամ աղբիւրներուն մէջ
գիշերուն:

Նւ երբ իյնայ վերջին թերթը երկրորդին յայտ-
նատեա, պարտուած սիրտս սկսի գառնայ
քեզի, բերելով տէրս իբր ընծայ:

1942

ՄԵՐ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Կ'ըսէ ան. «Զգոյշ ըլլանք չար լեզուներէն, աչ-
քերէն նախանձող: Պահենք մեր սէրը գաղտ-
նի»:

Ես կը նայեմ լոյսին, կը հրճուեմ, կ'ուզեմ ճը-
շէլ:

Ան մատը շրթունքին կը տանի:

Կ'ուզեմ պատմել երջանկութիւնս, բաժնել բո-
լորին:

Կ'ուզեմ սիրոյ մասին ճառել հրաշարակներուն
վրայ, տանիքներուն վրայ քաղաքին:

Կ'ուզեմ անոր անունը ըսել աշխարհին:

Ան կը հրճուի, բայց մատը սպառնալից դեռ կը
սլահէ շրթունքին:

Յուսահատ կը փնտռեմ մտքիս մէջ մխիթարու-
թիւն մը:

Սիրտս պատճառ մը կ'ուզէ լռութեանս համար և
սէրը զայն կը հայթայթէ:

Լաւ, կ'ըսեմ, ես պիտի պահեմ սէրն այս գաղանիս
Ո՛չ թէ չար լեզուներէն կամ նախանձոտ աչքէն
վախնալուս, այլ որովհետեւ արգելքը զայն
աւելի քաղցր պիտի դարձնէ:
Ան՝ դժգոհ՝ մատը վար կ'առնէ ու կը տխրի:

Ան պիտի ուզէր որ ես պայքարէի, պնդէի փա-
վաքիս վրայ, հետեւէի սրտիս:
Պահ մը իրար կը նայինք, սպառնալան
Պիտի գրեմ, կ'ըսեմ, պիտի գրեմ այս բոլորը
քերթուածիս մէջ:
Քերթուածս ամէն ոք պիտի կարդայ և երբ
անցնիս՝ պիտի նշանակալից ժպտին հետեւէդ:
«Չհամարձակի՞ս, կ'ըսէ, քեզ կը լքեմ ու կը
վախչիմ»:
Բայց անոր աչքերը հստատ երանութեամբ կը
փայլին:

Եւ սիրոյ այս խաղերուն մէջ մեր երջանկու-
թիւնը կը տուէ:

1942

ԽՏԱՑՈՒՄ

Ծռեցաւ, վերցուց ատի մը հող ու ըսաւ.

«Ահա ինչ որ պիտի մնայ մեզմէ»:

Բռնեցի ձախ դաստակէն, սեղմեցի մինչև զգալա
սրտին զարկերը:

— Ի՛նչպէս հաշտուիլ, որ ամէն մէկ տրոփիւն՝
որ կեանքդ իսկ է, ամէն մէկ տրոփիւն բոպէ
մըն է կորսուած՝ վախճանին տանող:

Նայեցայ իրեն վարդադոյն միտին, տրոփող քուն-
քերուն, փայլատակող աչքերուն, ըսի.

— Կեանքը ինչքա՞ն կարճ է սիրելու համար:
Եւ մէկէն յուսահատ դող մը բռնեց էութիւնս:
Վայրագ ընդվզումներ ունեցայ, փոթորիկներ
արիւնի:

Եւ բռնելով սեւ մազերէն՝ թեւերս ուժգնօրէն
օղակելով մարմինին, համբոյրի մը մէջ, հա-
զար տարիներու անցեալ և հազար տարիներ
բու գալիք, ապրումներն ու սէրը տարփոտ,
սպառեցի:

ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Տխուր եմ, ըսաւ, բիրտս վերաւորս
Երբ ան դայ, ժպիտ պիտի ունենայ աչքերուն
մէջ.

Պիտի շոյէ մաղերս և իր խորունկ ձայնով ըսէ.
«Մի՛ վախնար»:

Այն ատեն ամէն վիշտ պիտի մոռցուի ու պիտի
մտածեմ.

Ապագան ինչե՞ր վերապահած է մեզի:

Ան եկաւ գիշերն աչքերուն մէջ, կռիւէն պար-
տուած:

«Յոգնած եմ», ըսաւ:

Յետոյ լուաց վէրքերը վազող ջուրերուն մէջ,
հեծաւ ձին նորէն ու մեկնեցաւ:

Ան, որուն սպասեցի, հեկաւ, ըսաւ աղջիկը:

Ու մութին մէջ տուն դարձաւ:

1943

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Քեզի, ո՛վ սէրս, կ'ուզեմ նուէր մը ընել:

Կ'ուզեմ նուէրս ըլլայ աշխարհի սկզբիցս, որ
պարփակէ սէրս իր մէջ, երազներս լաւատես,
խղձերս անհատնում:

Եւ կը սուզիմ մտքիս մէջ, ինչպէս մարդրիտ
փնտռող հնգիկը՝ ջուրերուն մէջ Սէյլանի:

Կ'ըսեմ՝ փունջ մը ծաղիկ պարտէզներէն առաւ
ւտեան, որոնց մէջ արեւուն պրիսմակն է
կոտորած:

Կ'ըսեմ՝ գոհար մը, քար մը անդին, զոր կիներ
հպարտանքով կը կրեն նայուածքներուն առ-
ջեւ նախանձին:

Կ'ըսեմ՝ նկար մը գուցէ, երազն արուեստագէ-

տին, որ ժամանակի մը մէջ ուրիշ, զգացած է
ինձի սէս:

Եւ այս լայն աշխարհին վրայ, նուէրն այն փոք-
րիկ, որ սկիտի պարփակէր սէրս, երազներս,
իղձերս անհատնում, չեմ գտներ:

Եւ յանկարծ մտքիս մէջ կը ծագի լոյսը ուրախ:
Ամէն ինչ հին է, ամէն ինչ նոր, երկրին վրայ
այս երջանիկ:

Եթէ ըսեմ պարզապէս, թէ կը սիրեմ զինք միշտ,
ըրած կ'ըլլամ նուէրն արդէն:

Եւ օրերն ալ կը սահին երանութեան մէջ:

1943 .

ՄԵՐ ՍԷՐԸ

Ան գլուխը հակած կը հիւսէ դեղձի ծառին
տակ:

Ծոծրակին վրայ մազերը խարտեաշ բոյնի մը
պէս են:

Նայուածքս կը բնակի հոն:

Հեշտա՞նքը կնոջական մորթին:

Կը հակիմ ու մեղմ շրթներով կը համբուրեմ:

Ան կը սարսռայ, ու կարծելով, որ դեղձի ծա-
ղիկն է, ուսերը կը թօթուէ:

Կրկին ու կրկին կը համբուրեմ, մինչեւ որ
շրթներս տարփանքով կը յամենան ծոծրա-
կին վրայ:

Այն ատեն անոր ողնայարը կը տաքնայ ու եր-
կու ձեռքերով կը գրկէ գլուխս, վայելելու
համար երջանկութիւնը համբոյրին:

Իսկ իր սիրելի, սեւ կատուն կը քակէ երկար
շարքը հիւսքերուն և թելը առած կը մոլորի
անտառին մէջ:

Այսպէս սէրս ամէն վայրկեան կը վերսկսի գոր-
ծը, որ չ'աւարտիր, մեր երջանկութեան նը-
ման:

1944

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆ

Ո՛վ անկարելի գեղեցկութիւն, քուկդ եմ:

Ալ յոգնած եմ կատարներէն, վառ գոյներէն:

Կ'երգեմ ձեզ, կ'սամութեր, գոյներ թաւիշի,
մրրկոտ երկինքներ:

Հնչեցէ՛ք վայրագ կանչեր, կշռոյթներ թմբուկի,
պղինձներու ընդհարում և հոսանքներ կարճ
միջոց:

Օգը կապոյտ է, կանաչ, գեղին մշուշ: Եւ մեւ
տաղի ցուրեր յանկարծական, սուսերամերկ, և
թանկ քարերու փայլը մատներու վրայ, աւ
կանջներուն, պարանոցի խորշերուն մէջ:

Օ՛, մեղքը անոյշ է: Ամբան պտուղներէն, թուս
նաւոր ծաղիկներու բոյրերէն, հողէն, արեւէն
է: Ուռուղ, հետզհետէ կլորցող ձեւերէն, որոնց
մէջ անդադրում տրոփիւն մը կայ:

Կը նետեամբ բարոյականի զգեստները ճերմակ ու
հեթանոս հաւատքով, կը յանձնուիմ միջին
ջուրերուդ:

Ո՞վ անկարելի գեղեցկութիւն, տա՛ր զիս անկու-
մէ անկում, մեղքի կիրճերուն մէջ, խոնաւ
քարայրներէն, լոյս հտեսնող աղբիւրներուն:

Որովհետեւ ես մարդն եմ տկար, փորձութեան
ենթակայ, ու քիմքիս տակ դեռ կը պահեմ
հեռաւոր համը առաջին պտուղներուն:

Վաղը, մեղքի ածուխներէն՝ հոգիս սրբազան կը-
րակներ պիտի վառէ:

1945

ԱԶԲԵՐՈՒԴ ՀԱՄԱՐ

Երբեմն քմայքը կ'ուռնենամ նկարագրելու աչ-
քերդ:

Աչքերդ՝ որոնք կը լեցունին ամէն անգամ, երբ
նային ինձի:

Միջոցներս սահմանափակ են:

Ունիմ քիչ մը սեւ՝ թարթիչներուդ և բիբե-
րուդ համար, ապա ճերմակ ու կապոյտ:

Եւ քանի մը կրկնուած խօսքեր՝ նկարագրելու
համար խորութիւնը նայուածքիդ, յանկար-
ծական փայլատակումներն իր յարափոխ:

Յետոյ՝ մտահոգութիւններ արուեստի և ահա
հեռացած եմ աչքերէդ, քմայքիս մէջ պար-
տուած:

Պայքար մը կայ ղգացումի խորութեան և արտայայտութեան միջոցներուն միջև անհաւասար:

Բայց աչքերդ պիտի չըլլան միշտ՝ նայուածքիդ լոյսովը ողորդած:

Եւ ստեղծագործութեան կրակներն ալ գուցէ երկար չբախին տարիներու գրոհին:

Ճակատելով ընդդէմ ժամանակին և աւերման օրէնքներուն անյարիւր, տարածութեան համար ապագայ, այդ աչքերուդ նայուածքէն, մեր ներդաշնակ երջանկութեամբ պարտւում, կ'ուզեմ կոթող մը կերտել, թէկուզ մեր սիրոյն անհամեմատ իր թափով, բայց մոռացութեան գրոհներուն դէմ կանգուն:

1948

ԱՆԾԱՆՈԹ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Անծանոթ հանդիպում, անկարելի պահ, ուր նայած
ուածքներ իրար կը փարին դողի մը մէջ գե-
րագոյն:

Յանկարծ հոգիս, խորը թաղուած արմատներն
իր պատռելէն, կը պոռթկայ ու ժամանակն իր
սլացքին մէջ լռնելով՝ կը բանտարկէ այս
պահին մէջ անանուս:

Անծանոթ դող, որ կը հագնիս բիւր հանդերձ-
ները գեղեցիկին, կը ճանչնամ քեզ զխմակիդ
տակ:

Խաղաղ մակերեսին ներքեւ կրակներ կան եռա-
ցող, հին ընդլզումներ արիւնի, բարբառոս
ախորժակներ, ոստումներ յանկարծական:

Ո՞վ անծանոթ գեղեցկութիւն, եթէ կրկին նայ-

ուածքդ յառի աչքերուս, բոցն այն՝ որ պիտի
տի ծնի հանդիպումէն, պիտի պատուէ ամէն
պատուար, փլէ ամէն գիմադրութիւն, ու հաւ
լած նիւթն այս հպարտ, պիտի դգեհու գեւ
ղեցկութեան նոր կերպեր, բովանդակութիւն
ներ սրբազան, ձեւի խենթութիւններ հաւ
մարձակ:

Մի՛ վախնար կեանքէն, պոռթկումներէն իր սանւ
ձարձակ:

Տե՛ս, խաղաղութիւն է յանկարծ, մի՛նակութիւն
լռեղէն:

Դու՛ն և ես միայն ճշմարիտ ենք:

Մեր մարմինները ճշմարիտ են՝ գոյն ու զօրու
թեան արձակումով տրոփուն:

Եկո՛ւր, յաղթելու համար կեանքը, պէտք է
անցնիլ կրակէ կամուրջներէն, գիշերներէն
արտասուող, սուրերէն գիտակցութեան:

1948

Ս Ի Ր Ո Յ Ե Ր Գ

Կիրթառս դրկած սիրոյ երգ կ'երգեմ՝ օրն ի բուն,
աղջիկներուն ամօթխած՝ ծառուղիին մէջ
շտապող և կիներուն գեղեցկաձեւ՝ տարփոտ
շարժումներով յամեցող:

Կրակէ խօսքեր կ'ըսեմ, բռներ թեւաւոր, կըշ-
ռոյթներով հասարակածի, թմբուկի տրոփիւն,
ծափ ու ծնծղայ:

Օրն ի բուն սիրոյ երգեր կ'ըսեմ, սպանխական
կրկնուող ելեւէջներով երկարածիւք, երգեր
մ'թին ու խորհրդաւոր՝ բամբիւններով դաշու-
նահար:

Երգս կ'երկարի ճամբուն վրայ, կը կարկաջէ
քաղաքին մէջ՝ լեցնելով միջոցը սիրով:

Օճօճ, լսեցէք զիս՝ աղջիկներ մանկամարդ, կեան-
քի հրաւերներ դուարթուն, շուրջպարի քը-
ղանցքներ միջոցին մէջ լայնածիր, շնորհալի
մատուցում՝ սիրոյ արցունքներ առաջին:

Լսեցէք զիս կիներ, արեւներէն ծանրացած՝ աւ
մառնային հիւթացումներ գահալէծ, համեմ ու
բոյր հնդկական:

Կիթառիս լարերը տենդ կը հազնին, երբ կ'երւ
գեմ ըմբոստացումները ձեր ձեւին, սրտիկում
ներն իր համարձակ, յայտնութիւններն ըս
քողուած:

Պոյութեան կռիւին կ'երթան մարդիկ հնազանդ,
ու ճակատէն կը դառնան ոսկի նիւթով բեռ
նաւոր:

Ես օրն ի բուն կիթառս գրկած, սիրոյ երգ կ'երւ
գեմ ու երգս կը կարկաջէ ներսիդիս՝ լեցնեւ
լով էութիւնս անհուն երանութեամբ:

1948

ԲԱՌԵՐ ԹԵԻԱՒՈՐ

Կ'ուզեմ սէրս ըսել քեզի՝

Բայց բառերն ամէն հին ևն ու կրկնուած ժամաւ
նակին մէջ արդէն՝

Գիրքերուն մէջ են անոնք, մարմարներու վրայ
քանդակուած կամ բերնին մէջ մարդերուն։

Բանաստեղծները դասական, որոնք եկան ինձմէ
առաջ, սպառեցին բոլոր երգերը սիրոյ։

Սիրոյ սեղանին ուշացած հրաւիրեալ, դժբաղդ
դո՛ն և՛ ճակատագրին։

Բայց կ'ըսեմ՝ պէտք է ըլլայ բան մը մնացած
ինծի համար դեռ։

Ու կը մտածեմ՝ բառերը չէ, որ կուտան կեանքին
իմաստ. բառերը այլակերպ հանդերձանքն են
զգացումին։

Նոր է ամէն սէր։

Ոչ ոք մեզմէ առաջ, ոչ ոք մեզմէ վերջ, պիտի
սիրէ ինչպէս մենք։

Մէկ անգամ միայն պիտի ըլլաս դուն և ես ալ՝
քեզի առընթեր:

Անգամ մը միայն, հոլովոյթին մէջ տիեզերքին,
պիտի հանդիպինք մենք իրար՝ հանգիսաւոր
ու անդարձ և պահն այս կ'ընդգրկէ լինելիտեւ
թեան սահմանները գերադոյն:

Գտնել լեզուին մէջ բառը յստակ, որ խտացնէր
ոգին շարժման, ըլլար համակուած տեւակաւ
նին սարսուռով:

Դարերուն դէմ ինքնալստահ՝ բառեր գտնել թեւ
ւաւոր, վերջակէտեր մարմարեայ՝ ժամանաւ
կին մէջ միտած:

Ու յաղթելով նիւթն արիւնոտ, հասնիլ մեծ տեւ
սիւներուն, երազներուն լայնասահման:

Սէր իմ, ի՛նչ պայքար որ տանիմ, ի՛նչ բախում
ներ կեանքին հետ, բոլորը քեզի հասնելու,
քեզ լիովին ունենալու համար է:

1948

Ս Պ Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Սպանիա՛, սէ՛ր հեռաւոր՝

Կը լսեմ, անա՛, կշռոյթը թմբուկներուդ, բամբուռներուդ ծափը համաչափ և անտալուզեան երգերուն ելեւէջները կրկնուող՝ թրթռացումներով երկարածիդ։

Քղանցքիդ լայնածիր ալիքները զալարելով, նուրբ մէջքիդ շուրջ իրանդ օրօրելէն, երբ կ'անցնիս երազիս դանլիճներէն, էութեանս մէջ հազար ջաներ կը վառին ու սիրտս, վանդակին մէջ մոլեգնած, ռոտումներ կ'ընէ դէպի քեզ։

Կիսալուսինն օղերուդ իր ճառագայթումով կուտայ կշռոյթ քայլերուդ և ասեղնագործ շալգ սեւ մետաքսէ, ճակատիդ և այտերուդ թաւիչ ստուերներ կը տարածէ, ուր կը գծուին մաշերդ աղեղնաձեւ չարժումով։

Սպանիա՛, դինեգոյն շրջազգեստիդ՝ տակ կուրծ-
քըդ, անհամբեր յորդումներով, վայրագ սե-
րեր կը կանչէ և արիւնիդ մէջ կ'արթննան
ափրիկեան հին ոստումներ յովաղի:

Կինե՛ր, կինե՛ր, խաւարներու սիրահար, որոնց
մէջ ձեր մարմինները կրահներով կը վառին,
ու ձեր աչքերու դաշոյններուն՝ կտրիճ կուրծ-
քեր կ'երկարին:

Ձեր կիսաբաց շրթներուն մէջ՝ Սփրիկէն վայրի
և Եւրոպան նրբացած՝ ամբարեցին հիւթա-
ցումներ դարաւոր, հազար ամառներու արեւ-
ներէն կենսագործ, հասունցան պտուղները ձեր
փթթումին:

Կօյան տուաւ ձեր միսերուն ըմբոստութիւն և
սեւազգեստ էլ-Կրեքօն նետեց ձեր վրայ ան-
դըրերկրային ցոլացումներ անթափանց:

Կինե՛ր միթիւն, պտթկումներ կուտակուած, եր-
բեմն օդակը ձեր կրակներուն կ'առնէ էու-
թիւնս իր մէջ և ախորժակներով բարբարոս
կ'ըզձամ ցլամարտներ արիւնհալի, պայթիւն-
ներ ցանկութեան, մահացումներ վաղահատ:

Եւ այս թափառումներէն դէպի դարերը անցած,
կը հանդարտին հրդեհումները, կը խաղաղին
մրրիկներ և սիրտս դոռ նուաղներէն յետոյ
կը դառնայ մե՛ղմ զեղումներու, պայծառ քաղց-
րութեան:

1948

ՍԻՐՈՅ ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Երբեմն սէրս յորդող, հակամարտ հոսանքներէ
պարտուելով, կը փոխակերպուի ասեղու-
թեան:

Լսյալ մէկէն կ'անհետի ու պայծառութեան բը-
խումները միջանցքներու մէջ սողացող՝ խա-
ւար շարժումներ կը դառնան:

Բարութիւնս մերժուած կարծրութեան բախելով,
նետերուն դէմ թռնաւոր, դառն նիւթեր
կ'արձակէ:

Ու կը ախրի՜, կը ախրի՜ սիրտս, ընդհարումէն
այս անաղնիւ:

Բայց կողմերն հակամարտ, երբ սպառն զինա-

Թափւ և իրենց անկումէն ընդվզած՝ երկարին
կարօտով աղբիւրներուն քաղցրութեան, լոյս
սը կրկին յորդ Ժայթքումներով կը դառնայ
միջոցին:

Այն ատեն կը լեցուիմ անհուն երանութեամբ.
բարութիւնս նորէն ամենուն ձեռքեր կ'եր-
կարէ, սէրս՝ վերագտած վայելչութիւնն իր
նախկին, պահը կը պարուրէ աղնունութեան
ցայտումով:

Մարդիկ, եղբայրներ՝ երկիրներու բոլոր, տարա-
ծութեան մէջէն, ձեզ ողջոյն:

1948

ԽԱՒԱՐՆԵՐ ԱՆԹԱՓԱՆՑ

Խաւարնե՛ր անթափանց՝

Լոյսի նահանջէն յետոյ, կ'իշխէք յաղթական ու
լորտներուն վրայ և նիւթին՝

Թէեւ դեռ վիրաւոր լոյսեր ճիգով դերադոյն
պայծառութեան պնդումներով կը յամենան,
բայց անհունն համապարփակ յանճնուած է
խաւարին՝

Եւ ահա, հազած զգեստներ արտառոց, կը սողոս-
կին հալածուածները լոյսին, ոճիրի յղացում-
ները խելագար, ստորերկրեայ գոյութեան
բնակիչները ենթապաշտ՝

Ու խաղաղութեան մէջ գիշերուան, պատու-
հաններու ետին փակ, հողի շերտերուն մէջ

սրբութեամբ, կեանքի կերպերուն համար բազմազան, խուլ պայքարներ կը մղուին, ընդհարումներ արիւնալի կամ ստեղծագործ բխումներ շնորհքի:

Հասնելու համար գեղեցկութեան փրփուրին, խորութիւնները մշտախառար, գալարումներով փութորկուած, ձգտողութեան օղակներու մէջէն, իրար ընդհարող յորձանքներով կը նետուին դէպի լոյսը:

Սաւարներ՝ անթափանց, երբ վաղ առաւօտ ձեր ալիքները փչրուին ալունքին, խփորներու մէջէն սլալի իշնան արցունքներ մարդարիտ, անյայտ գեղեցկութիւններ, լոյսի սլաակներներ երջանիկ:

1948

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐՍ

Մա՛յր, առաջին սէր:

Միտքս պարզած թեւեր՝ մարդկային մտածման
և լեզուին վրայ դեռ չփոթ, բառերուն ան-
շունչ՝ շարժում ու տենդ կը ներշնչէ, երգե-
լու համար քեզի՝ սէրս երկիւղած, երախտա-
ղիտութիւնս անբաւ:

Մա՛յր, առաջին բառ:

Տիեզերքին վրայ բացուող պատուհան լայնա-
բաց, այբուբենի դաս անմոռաց, առաջին սէր
անդիտակ:

Հողն այս պճնուած, բիւր կերպերով պտտիւ-
ցող կեանքի հրաշքն այս մշտանորոգ, աչքերս
տիեզերքն ընդգրկող, քեզի կը պարտիմ:

Նայուածքս յառած անհունին, ահա կը կանչեմ
քեզ, էութեանս խորքերէն, կարօտի թրթռա-

ցող թափերով, անբաւութեան կրակներովը
միշտ խռով:

Ներկայ եւ տրոփումներուն մէջը սրտիս, արտա-
յայտութեան մէջ գծերուս, գոյութեանս մաս-
նակից ու անկէ ալ անդին, սերունդներուն
մէջ ապագայ:

Մայր, սէրս առաջին, որքան տարիներն անցնին,
այնքան կը մօտենանք իրարու, հոլովոյթին
մէջ անհամբեր:

1943

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐՆ Է ՀԻՄԱ

Երբեմն, խնջոյքի ամենատաք վայրկեանին,
կեանքը կը փորձէ փախչիլ ու նահանջին մէջ
սա՛ն մը դառնալով, կը ժպտի մեղի անվերա-
դարձ աչքերով:

Ու մենք վայրագ ուստումով կը կառչինք անոր
ակռաներով յուսահատ ու գերադոյն սեղմու-
մի մը մէջ կը ջանանք խտացնել փորձառու-
թիւնը տեւական:

Բայց պրկումի օղակներէն ճարտար գալարում-
ներով, կեանքը կը սահի ու մեր թեւերու
սեղմումը կը լեցուի պարապով:

Կեա՞նք, կեա՞նք, մե՛րն ես հիմա, լիովին
 Բայց նիւթն այն, որով շաղախուած ես, բնու
 թիւն է անվտանգելի
 Այդ է պատճառը, որ երբեմն վախնալով, դուն
 քեզմէ, այսպէս հզօր մաղիւններով կը կառչիս
 մեզի և սկսն այս կը լեցուի ձեւերով անսո
 վոր, գեղեցկութիւններով անհաւասար, բա
 րութեամբ անսահման

1948

Վ Ե Ր Զ Ա Բ Ա Ն

Հաղար ինը հարիւր քառասունութ թուի, Սեպտեմբերի սլայծառ առաւօտ է:

Կեանքը կը հոսի ընթացքովն իր անհատաւոր: Ամէն ինչ աշնպէս է, ինչպէս պէտք է ըլլար: Երեսունից տարի տարեցայ երկրի վրայ և կը յուսամ զեռ երկար ապրիլ:

Յաւերս և երջանկութիւնս հոս են ահա:

Հիմա՝ սրբան իմ, նոյնքան քուկդ են, ընթերցող:

Այլեւս անոնք իմ անծանօթ աշխարհէս կ'արծաղուին գէպի գալիքը անհուն:

Արդէն հոլովոյթին մէջ եղբայրութեամբ մը կապուած ենք իրար, մարդիկ՝ ժամանակներու բոլոր:

Բայց, որպէսզի էակներն այս տրոփուն հասնին քեզի, պէտք է անցնին սլաքներէն քննադատին, բարոյականի կամուրջներէն ու յարձառ կումներէն ժամանակին:

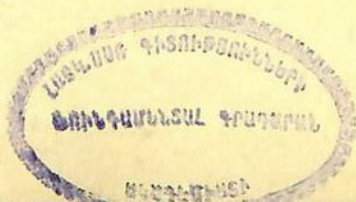
Յաղթանակին համար՝ միայն մաղթանք ունիմ
 հաւատաւոր:
 Կեանքը նոյնն էր երէկ և պիտի ըլլայ վաղը
 անսահման:
 Կը սիրեմ կեանքը և իրերուն ու քեզի հանդէպ
 լեցուած եմ բարութեամբ:
 Դուն եւս օր մը պիտի գտնուիս մեծ խնդրին
 հետ դէմ առ դէմ:
 Պաշարուելով գեղեցկութիւններէ անակնկալ,
 պիտի բռնուիս հրաշքին մէջ կեանքին:
 Պիտի տիրես և տիրուիս, արքայօրէն:
 Եւ նոյն պահուն գիտակցութեանդ մէջ պիտի
 պայթի փայլակն անցաւորին:
 Էութիւնդ ամբողջ պիտի յորդի մոբենիներով
 ճարճատող, ձգտումներով պոռթկացող և տեւ
 ւելու ճիգդ աղեղնած պիտի արձակուի փաւ
 մանակին մէջ:
 Այն ատեն, եղբայր՝ մօտիկ կամ հեռաւոր, վըս-
 տահօրէն միջոցին մէջ, օր մը պիտի հանդի-
 պինք:

1948

	էջ
Ընթերցող հեռաւոր	7
Ձաւկին դարձը	11
Ցերեկուան լոյսին մէջ	13
Բարեկամս ցաւ ունէր	15
Փոքրիկ բարեկամս	17
Արեւուն տակ	19
Այս առաւօտ	20
Կեանք	21
Կեանքը կը բախէ դուռս	23
Առաջաստներս ծալած	24
Միշտ երիտասարդ և հարուստ	25
Պատգամ	27
Ծառեր	29
Յաժուռներ	31
Արուեստ	33
Տեւական շարժում	35
Թափառուներ միջոցին մէջ ու ժամանակին	37
Ծաղիկներ	39
Խռովքներ լոյսին համար	41
ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ ԱՊԱԳԱՅ	
Նախերգանք	45
Տապանագիր	47
Հայաստան	49
Ապագային մէջ	50
Հայոց երկրի վրայ	53
Քիչ մը հող Հայաստանէն	56
Ողջերթ	58
Միլիոններ նահատակ	60
Հայորդիներ ապագայ	63
ԵՐԲ ԿԸ ՔՏՆԷՔ ՍԷՐԸ	
Դեղեցկութեան	67
Երջանիկ հակառուծիւն	69
Ultima verba	71

	էջ
Սէրս կը ննջէ	73
Բաժանում	75
Ձայնդ	76
Անքերդ	77
Առաջին համբոյր	78
Նուագ	79
Պարէն ետք	81
Կմախքի մը	83
Յիմար կոյս	84
Մառախուղին մէջ	85
Երբ գտնեմ սէրը	87
Անմիտ ժամացոյց	88
Հրաւէր	89
Թեւերս ծալած	91
Արկածներու սիրահար	93
Մեր գաղտնիքը	95
Խտացում	97
Պարտութիւն	98
Տարեդարձին	99
Մեր սէրը	101
Անկարելի գեղեցկութիւն	103
Անքերուդ համար	105
Անծանօթ հանգիստում	107
Սիրոյ երգ	109
Բառեր թեւաւոր	111
Սպանական	113
Սիրոյ ալիակերպումը	115
Խաւարներ անթափանց	117
Առաջին սէրս	119
Կեանքը մերն է հիմա	121
Վերջարան	123

Տպարան ՆԵՂՈՍ, Գահիրէ

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0339372

95

ԳԻՆ 40 Ե.Դ.

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԱՍՑԻՆ՝

PUZANT CHEKIJIAN
DESSINA

Tewfik Doss Pasha Building (A)
CAIRO, EGYPT.

Տպարան ՆԵՂՈՍ, Դանիթե